

Panchakavya Kathanidhi.

C. Ramaprishne Rao

No.

The Nellore Progressive Union.

చెల్లూరు ప్రగతిశీల సంఘము, చెల్లూరు.

శ్రీ తిక్కన గ్రంథాలయము.

వేంకటరాయశాస్త్రి సంస్కృత గ్రంథాలయము

THE CORONATION LIBRARY

శ్రీ C. Hanumanth Rao

గారిచే సహకృతము.

L. P. Hall Nellore.

**CHIDAMBARA GRANDHAMALA,
HAPURAM.**

All Rights Reserved]

[Price Rs. 0-10-0

పంచకావ్యకథానిధి.

రచయిత

విద్వాన్

పిశుపాటి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.

చిదంబరగ్రంథమాల,

హిరణ్మయం.

భర్తృహృదయసంకలనము

కాకినాడ :

కాకినాడముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రించబడియె.

1945-1000

వెల 0-10-0

విజ్ఞాపనము.

కాళిదాస మహాకవిజగితములగు రఘుమంశ కుమారసంభవ మేఘసందేశములు, భారవికవిరచితమగు 'కిరాతార్జునీయము, మాఘకవికృతమగు 'శిశుపాలవధము' లనునైదు మహాకావ్యములు సంస్కృతభాషలోఁ గలవు. వీనికే పంచకావ్యము లను నుప్రసిద్ధవ్యవహారము కలను. వీనిని సంస్కృతవిద్యార్థులెల్లరు మొదటఁ బఠించి భాషాజ్ఞానము, సాహిత్యకౌశల్యము, కవితాశక్తి, నీతిసంకద, మొదలగు ప్రజ్ఞలను సంపాదించుచుండును. పురాణములు ధర్మశాస్త్రములు నితిహాసములు చున్నగు విశేషములను దెలిసికొనుటకుఁ బంచకావ్యములను బఠించుటయే మూలాధారమైయున్నది. కావున నట్టియహాకావ్యములలోఁగల కథావారమును సవిశేషముగా నాంధ్రవిద్యార్థుల కెల్లరఘును సులభసాధ్యమగునట్లు నేను శ్రమకడఁది తెనిగించి "పంచకావ్యకథానిధి" అను పేరుపెట్టి ప్రకటింపితిని. విద్యాభివృద్ధికాముఁడగు ప్రతివిద్యార్థియును దీనిని బఠింపవలసియున్నది. కావునఁ బాఠశాలలలో దీనిని బఠనీయగ్రంథముగ నియమించి విద్యాశాఖాధికారులును నాపాఠ్యములును నాకుఁ బ్రోత్సాహమును గలిగింతురుగాక.

ఇట్లు,

పిశుపాటి నుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.

విషయ సూచి.

కంచకావ్యములు :—	పుట.
1. రఘువంశము.	1
2. కుమారసంభవము.	41
3. కుంభసందేశము.	55
4. కిరాకార్జునీయము.	59
5. శిశుపాలవధము.	78

పంచకావ్యకథానిధి.

ర ఘ్ను వంశ ము.

చతుస్సముద్రముద్రితమగు మహిమండలమునందు
రఘువంశ మను సుప్రసిద్ధమగు క్షత్రియవంశ మొకటి కలదు.
అందు బాల్యమున సమస్తవిద్య లభ్యసించెడివారును యౌవన
మున భోగము లపేక్షించువారును వార్ధకమున మునివృత్తి
జవలంబించువారును బ్రాణాంతసమయమున యోగముచే
శరీరము విడుచువారును ఫలసిద్ధిరటకును గార్యదీక్ష విడువని
వారును ద్యాగముకొరకు ధనమార్జించువారును పసకృత్యభయ
మున మితముగా మాటలాడువారును యోగ్యమగు సంతాన
ముఁ బడయుటకై గృహస్థాశ్రమము సంగీకరించువారును పగు
నాజులు గలరు. వారు ఉత్తరకోశలదేశమున పరయూపదీతీరం
మున అయోధ్యానగరంబును రాజధానిగఁ జేసికొని ధూమ్రవల్ల
మును బాలించుచుండిరి. ఆయ యోధ్యాపురము మూడు యో

జనముల విస్తారమును బండ్లదొంగలయొజనముల పాదపును గలిగి
సకలవిస్త్రసంపదలతోఁ దుఁదూగుచు నుండెను.

—: దిలీపమహారాజచరిత్ర :—

వేదములలోఁ బ్రణవమువలె రఘువంశస్థులలో వైవస్వతి
తుఁడు మొదటివాఁడు. తద్వంశమునఁ బాలవంధ్రమునఁ జంద్రుఁ
డదయించినట్లు దిలీపుఁ డుద్భవించెను. అతఁడు సుగుణపంప
న్నఁడు, పరాక్రమవంతుఁడు, క్రజలను దండ్రీవలె రక్షించు
వాఁడు, ధర్మకార్యరతుఁడు. అతని కీడగువాఁ డాకాలపురాజు
న్యూలో నొక్కఁడను లేడు. అతనికి మగధవంశజాతయుగు
సుదక్షిణయును భార్య కలదు. అతఁ డాత్మానురూపయుగు
ధర్మపత్నియందు సకలభోగముల నసంభవించుచు సుఖముగ
రాజ్యమును బాలించుచుండెను. కాని యతని కెంతకాలము
గడచినను సంతానమమాత్రము గలుగదయ్యె. అందులఁ
కాతఁడు చింతాక్రాంతస్వాత్తుడై రాజ్యపాలనాభారమునం
తయు మంత్రులయందుంచి సంతానార్థము పలుప్రతిము లాచ
రించి ప్రయోజనముం గానక యొకనాఁడు భార్యతోఁ గూడి
తులగురిం దగు విసిష్టమహామునియాశ్రమమున కరిగెను.

విసిష్టమునీంద్రుఁడు సాయంకాలానుష్ఠానముం దీర్చి
కొని యదింధిబీడితీయఁడై స్వాహాయతుఁడగు వీతిహో

త్రునిచందంబున నుఖాననాసీనుఁడై యున్న నమయంబున
 సుదక్షిణాదిలీపు లిరువురును నెదుటికివచ్చి సాష్టాంగప్రణా
 మంబులాచరించిరి. అంతట మునిదంపతు లాశీర్వాదములు
 చేసి రాజదంపతుల నుచితాననాసీనులఁ గావించి కుశలప్రశ్న
 ములు చేసిరి. దిలీపమహారాజు చేతులు జోడించి దేవా!
 సీత్రభావంబున నా రాజ్యమానందు ట్రామాదిబాధారహితులై
 జనలు సుఖవంతులుగ నున్నారు. మే మెల్లరమును నీయను
 గ్రహంబునఁ గుశలవంతులము. కాని పుత్రప్రసాదము నగు
 నాకు రత్నగర్భముగు భూమిసయితము సంతోషాననము
 గాతున్న యది. నాయనంతరము పితృదేవతలు తమకు నివా
 పాంజలు లిచ్చెడివా రుండరని మిగుల వగతురు. సంతానహీను
 డ నగు నేనిహవరలోకసుఖమూరుడనై దుఃఖసాగరమున
 మునిగియుంటిని. నీరు పోసి కట్టించి పెంచిన యాశ్రమవృక్ష
 ము ఫలపుష్పవల్లభశూన్యమై మోడువలెనుండ నీహృదయ
 మెట్లుపరితపించుకున్నది? తండ్రీ! న న్నిపితృణబంధము
 నుండి విముక్తినిఁజేయ నీకంటె నన్యుడు లేడు. ఇత్వాకువంశ
 స్థుల కావడలు తట్టస్థించినపుడు మొదటిసంఘటియ నవియన్ని
 యను దొలఁగించుచున్న వాడవు నీవేకదా? అన్నివినయంబునఁ
 జలికెను.

దయార్ద్రహృదయుడగు వసిష్ఠమహాముని యప్పలుకు
 లాలించి క్షణకాలము భ్యానస్థిమితలోచనఁడై యోగదృష్టి

ని సర్వము నెఱింగి కన్నులునిచ్చి చూచి రాజేంద్రా ! నీవు పూర్వము దేవేంద్రునియొద్దకేగి తిరిగి వచ్చుచుండఁ గల్గువృత్తు మునీందఁ గామధేనువు వసుండియుండెను. ఆధేను వెల్లరతును దప్పక యారాధింపఁదగినది. నీవపుడు సమయము మించిన ధర్మలోదము గలుగునను భయంబున ఋతుస్నాత యగు భాక్త్యును గలియుటకై సత్వరముగ వచ్చుచు మార్గమధ్యమందుండు నాధేనువును జూడకపోయితివి. దాన నక్కామధేనువు కుపితయై రాజు ! పూజార్హు నగు నన్నుఁ దిరస్కరించితివి. కావున నన్నుఁ గాని నాసంతానమునుగాని యారాధింపనిచో నీకు సంతతి కలుగకుండుఁగాక యని నిన్ను శపించెను. అవ్వు డాశాక్షమును నీవుగాని నీవెంట నుండు సారథి గాని తెలిసి కొనలేకపోతిరి. పూజనీయుల నర్చింపకుండుట శ్రేయంబు లకుఁ బ్రతిబంధకము. తచ్చావకారణంబున నీకు సంతతి కలుగలేదు.

ఇప్పుడు పాతాళలోకమున వ్యాసమహర్షి దీర్ఘసత్రు యాగము నలుపుచున్నాడు. అందు హవిస్సునకుఁ గావల సినపాలు పెరుగు నెయ్యి మొదలగు వదార్థముల నిచ్చుటకుఁ గామధేను వచ్చుటనే యున్నది. అప్రదేశమును బరులు చొచ్చుటకు వీలులేకుండ ఘోరసర్పములు వరివేష్టించియున్నవి. అచటి కరుగుట సులభముగాదు. కావున నీవిపు డాకామ ధేనువువత్సయగు నందినీధేనువును జిత్రశుద్ధి గలిగి ధర్మవత్త్వి

తోఁ గూడి నియమపాలనముఁ జేయుచు నేనించితినేని యా
నందిని నీయారాధనమునకు సంపృప్తిఁ జెంది నీమనోరథము
నీడేర్పఁ గలదు. అని నుడువుచుండెను. అంతలో నందినీధేను
వచటికి వచ్చెను. అది చూచి శకునశ్శాండగు వసిష్ఠుఁడు రాజా!
నీకోర్కీ శ్రీఘృకాలంబుననే నెఱవేఱఁగలదు. అందులకీసమయ
మన సమస్తశుభములు సమకూర్పఁబాలు నందిని దైవికముగ
నిట కేతెంచుటయే నిదగ్గనమని భావింపుము. ఈధేనువు నా
రాధించుక్రమమును బోధించెదను వినుము. ఈనందిని నిలిచి
నప్పుడు నీవురు నిలువవలయు. ఇది విశ్రమించినపుడు నీవును
విశ్రమింపవలయు. ఇదిసిరు ద్రావునపుడు నీవును నీరు ద్రావ
వలయు. ఇది యెచటికిఁ బోయినను నీవచటికిఁ బోవలయును.
ఈవిధముగ రాత్రిందివమును సేవలు చేయుచుఁ దత్ప్రసాదమును
బడయుము. అని శాసించెను.

అంతట రాజదంపతులు గరుశాసనానుసారముగ యథా
కర్థిఁ నియతప్రతులై శ్రద్ధాభక్తులతో నందినీధేనువు నహస్తిశ
ములును సేవింపఁదొడఁగిరి. ఈవిధమున నేకవింశతిదిసంబులు
గడచెను. ఇరువదిరెండవదిసంబునఁ బ్రాతఃకాలమునందు చిలీ
పుడు ధనుర్ధరుడై యథావ్రతకార మహిమమధేనువువెంట
హిమవత్పరివ్రతముదగ్గఱ కరిగెను. అంతలో నమృహిధరము
గమనాంధి యొకక్రూరసింహమువచ్చి లతాలున నందినీధేనువు
పైఁ బడెను అప్పుడు చిలీపుఁ డతివేగముగాఁ గోదండమున

బాణము నెక్కువెట్టి సన్నధుడయి హస్తములు తనకు స్వాధీనములుగాక యట్లే చిత్రప్రతిమవలె నిలువఁబడి చేయునది లేక రోహదేవకంబున మంత్రబద్ధులగు త్రాడుపాముచందంబున బుసఁగొట్టుచు మృగేంద్రముచు జూచుచుండెను. అప్పుడ ఘంచాస్యము మజ్జజవచనములతో రాజేంద్రా ! నీవు శ్రమ పడవలగు. నీ ప్రమాత్తము వ్యర్థము. వాయుబలము వృక్షమును బెరికింపఁగలగు గాని కార్యము నున్నానింపఁగలదా? నేను కైలాస గాసియగు పరమేశ్వరుని కింకరుడను. నికుంభునిమిత్రుఁడను. నాపేరు కుంభోదరుడు. నీమొరుటఁ గనుపించు దేవాదువృక్షము పార్వతీపరమేశ్వరులకుఁ బుత్రినివంటిది. దీనియందొకనాఁడు వనగజంబులు దురద దీక్షునట్లొడలు రుద్దుకొనఁగా గొంతభాగము దీనిచర్మమూడిపోయినది. అందులకుఁ బార్వతీదేవి మిగుల దుఃఖించెను. అది మొదలు శివుండు నీవు సింహరూపంబున నిటనుండి నీపరీవాహమునకు వచ్చెడి జంతువుల చాహారంబుగఁ జేసికొనుచుని నా కాష్ఠాపించెను. నేనిచటఁ దదాజ్ఞను బాలించుచుంటివి. నేను నా పారణసమయమున కీయాత్ర లభించినది. దీని నిక విషవను. భగవంతుని యాదేశము గావున నీ విది యొక పరాధవనుని తలంపక తిరిగి వెడలిపోమ్ము. నీవు గురుభక్తిని నెల్లడించితివి. శస్త్రప్రాధ్యము గాని కార్యము మానినందున ధనుర్ధరులకుఁ గీర్తితగ్గును. అని పలికెను. దిలీపుఁ డాకేసరి వలఁ

ఈ లాగించి భగవన్మహిమచే గలిగిన యకమాన మనమా
నము గావని తలచియు భయవ్యాకులిన నేరమగు నందిన
చేమవు నీక్షించి దయార్ద్రహృదముడై హర్యక్షమా ?
భకలచరాచరవృమచన్మస్తిసితిలయహేమనూతుడగు శంకరుని
యానతి నాకవశ్యము పూసనీమము. కాని యాహితాగ్ని
యగు మద్గురూత్తముని ధనంబు నష్టపటమట న్యాయస్రంబు
గాదు. నాశరీరమును నీయాహారార్థ ముపయోగించుకొని
యీహోమధేమవును విడువుము. అని ప్రార్థించెను. సింహము
పక్కున నవ్వి రాజేంద్రా! నీ నీనూతుడలంబున కేచ్ఛత్తాధి
పతిని. నిండుజన్మలంబున నుంటిని. నీదేహము బహుయోహర
ముగ నున్నది. నీనికను మహాభోగము లనుభవించగదగినవా
డవు. అల్పజాతువుకొఱ కిట్టి సమస్తమును విడువవగదు. నీ
వొక్కడవు జీవించిన పకలవృజును గాపాడువువు. నీవు శక
ములు వాసినచో నీవోవొక్కటిమాత్రమే జీవించగలదు
గురువు కోపించునను భయము వలదు. వేలకొలదిగ నీనిట్టి
యావుల నర్పించి యకని శౌతాత్ముని గావించవచ్చును
కావున నీదేహమును నీవు రక్షించుకొని రాజ్య మేలుకొనుము.
పోయ్యు. అని వలికెను.

దిలీప్రుడు మృగరాజా! క్షత్రియుఁ డానందీక్షుడును
తుచ్చుగు సార్వర్థమున కాసించి యాత్ముఁ గాపాడఁడని వాని
రాజ్యమును వానిసమస్తభోగములను వృర్థములు. వాడు

నందాపాత్రుడు, నిందితుడగువాడు జీవితనేల ? మతియును సంఖ్యాకములగు గోవులనిచ్చి గురువును దనువవచ్చునంటివి. అదియేమి ధర్మము ? ఒకప్రాణి మతియొకప్రాణిచే హింసించుటకునుండ తత్త్రియై డైనవాడు జీవచ్ఛవమువలె జూచుచు నూరకుండఁ దగదు. కావున నాదేహమును నీ వాహరముగాఁ గొని హోమధేనువును విడిచి మద్గురూత్తముని హోమాదులకు లోబములేకుండఁ జేయుము. నాధర్మమును రక్షింపుము. నాయశశ్శరీరమును గాపాడుము. అని వలువిధముల బలవంతపెట్టెను.

అప్పుడు సింహము సందిసీధేనువును విడిచిపెట్టెను. దిలీప్తుడు ధనుర్పాణములు విడిచి మృగేంద్రమా ! నీవు నాయాచనను విఫలముఁజేయక యీ ధేనువును విడిచిపెట్టి నన్నునుగ్రహించితివి. నీవు చేసిన యుపకారమునకు నాదేహము నీకాహరముగ సమర్పించి నేను కృతకృత్యుడ నయ్యెదను. అని కలికి మహాధైర్యముతో సింహము ముందరికిరిగి నిలువఁబడెను. అంతలో ఎత్తా ! “నిలువుము నిలువుము” అను వాక్యము వినిపడెను. తోడనే దిలీపునియెదుటనున్న సింహము దృశ్యమయ్యెను. దిలీపున కది యంతయు సత్యదృశ్యతంబుగఁబోయెను. అప్పుడు సందిసీధేనువు మనుజభాషణములతో రాజేంద్రా ! నన్ను బరితీంచుట కీ కథయంతయు నేనే కల్పించితిని. వినిపానుగ్రహముగల నన్ను జెనకుటకు యమధర్మరాజున

కైనను శత్రుముగాదు. నీగురుభక్తికిని నీదయాధర్మగుణంబులకును మిగుల సంతసించితిని. నేను కేవలము క్షీరముమాత్రమొసంగుదాననుగాను. నిఖిలకామముల నీడేర్పఁగలను. నీ దిబ్బము కావలసిన వరము కోరికొనుము. అనిపలికెను. దిలీపుఁడా మాటలకు మహానందమునంది భక్తిభావమున దోసిలోగ్గి చెల్లెఁనాకు వంశప్రవర్తకుఁడగు వత్సుత్పుఁడఁ బ్రసాదింపుము. అని కోరెను. నందినీధేనువు “అట్లేయఁగఁగాక” యని వాని ననుగ్రహించెను. అంతట దిలీపుఁడు తనమనోరథము నటవేచ్చికొని సంతోషముతో నాహోమధేనువును వెంటఁబెట్టుకొని వసిష్ఠాశ్రమమునకు వచ్చి యాశ్రమవాసుల కందఱకును దద్వైతాంతమును నివేదించెను. వారందఱును మిగుల నానందించి, వీడవ రాజదంపతులు మునిదంపతులకుఁ బ్రదక్షిణప్రణామము లాచరించి వారియాశీర్వాదములు వదసి తదాజ్ఞలఁ గైకొని ప్రయాణమై యయోధ్యానగరంబునకరిగి స్వాభీష్టము సిద్ధిపఁగలదను విశ్వాసమునఁ బ్రముదితాంతరంగులై యథావ్రతకారము సర్వసౌఖ్యముల ననుభవించుచుండిరి.

—: రఘుమహారాజచరిత్ర :—

అనంతరము సుదక్షిణాదేవి గర్భయఁదాల్చి పదియవ మాసంబునందొక్క శుభము హూర్తమునఁ బుత్తునిఁ గనెను. దిలీపునిపుత్తోదయోత్సవమున నగరమంతయు సలంకారముల

తోడను మంగళవాద్యములతోడను నుత్సవములతోడను సేత్ర
 కర్వయుగ నుండెను. ఈలగుండగు వసిష్ఠుఁ డరుదెంచి య
 క్కుమారునకు జాతకర్మాదిసంస్కారములు జరిగించెను. దిలీ
 పుఁ డబ్బాలునకు “రఘువు” అను నామకరణముఁజేసెను. రఘు
 వు బాలచంద్రునికగిది దినదినాభివృద్ధిగాంచుచుఁ గ్రమక్రమ
 ముగ ననేకవిద్యలు గడించి ధైర్యమునకు శౌర్యమునకు బుద్ధి
 యందును వన్నె తెక్కెను. అతనికి యకావస మంకురించి శరీర
 సౌందర్యము పెంపొందఁజొచ్చెను. అతఁడు తలిచంద్రులయాజ్ఞాను
 నారముగ రూపవతులను యోగ్యులు నగు రాజకన్యల వివా
 హమాడెను. అతఁడు యకావరాజ్యమును నభిషిక్తుఁడై యనేక
 రణరంగములలోఁ దండనిమించి జయలక్ష్మిలను జేవట్టెను.
 అతఁడు తనతండ్రిచేఁగి దొంబదితొమ్మిది యశ్వమేధయాగము
 లు చేయించి వరాక్రమవంతుఁ డను కీర్తి నాజించెను.

అంతట దిలీపమహారాజు మాతవయశ్వమేధయాగముఁ
 జేయ సంకల్పించి సకలమును సమకూర్చికొని తాను దీక్షి
 తుఁడై యశ్వశ్వమును విడిచి యథాపూర్వముగఁ గుమారుని
 హయరక్షకునిగా నియమించెను. పిశ్యునియుక్తుడగు రఘురాజు
 సైన్యమును వెంటఁబెట్టుకొని యశ్వము వెంబడిఁ బోవుచుండెను.
 మార్గమధ్యమున దేవేంద్రుఁడు గూఢరూపముతో వచ్చి యశ్వ
 రాశ్వమును హరించెను. అశ్వము కవచబహుండుటకు రఘురా
 జుచ్చెరువొందుచుఁ గ్రమక్రమమున వ్యాకులచిత్తుఁడు గాఁజొ

జ్ఞాన. అంతలోఁ దననరాచాదముచే జనించినవాఁడను నాత్మ
 ల్యమున నతని ననుగ్రహించుఁ దలంచి నందినీధేను వచ్చటికి
 వచ్చి మూత్రము విడిచెను. రఘురాజు పవిత్రముగు గోమూ
 త్రము తనకన్నులకన్దుకొనియెను. అప్పుడు పుష్యాశ్వచోరుఁ
 డగు దేవేంద్రుఁడు అతనికన్నుల కగవడెను. రఘురాజు దేవేం
 ద్రునిఁ జూచి మహేంద్రా ! నీవు శతశ్రతువు లొనరించియుం
 టివి. నేడుశ్రతువిఘ్నము సేయఁగడంగుట నీకు ధర్మమా ?
 యజ్ఞవిఘ్నకారకులగు దురాత్ములను దివ్యచక్షువుచే గను
 కొని శిక్షించఁదగిన నీవే యిట్లు యజ్ఞవిఘ్నమునకుఁ బూనుకొ
 నిన లోకమున నింక శ్రౌతకర్మములు నశింపక నిలిచియుండఁ
 గలవా ? మఖరాధనమగు హయమును వెంటనే విడుపుము.
 మలినలవద్దతి నవలంబించకుము. అని గంభీరముగాఁ బలికెను.

అంత దేవేంద్రుఁడచ్చట నిలిచి రఘురాజు ! నీవలికిన
 శలుకులు యథార్థములు. యశోధనులగువారు తమ ముశము
 నకు హాని పంభించునపు డెట్టికార్యమేని చేసి కీర్తినిలిపికొన
 వలసియున్నది. నాకీర్తి నవహరించుటకు నూతన యశ్వమే
 ధము నారంభించిన నీతండ్రి కార్యమునకు విఘ్నము నాపాదిం
 పక పనికిమాలినవాఁడువలె నేనూక చూచుచుండుట యుక్త
 మని నీకుఁ దోచెనా ? లోకములలో నాదిదప్పఁ బురుషోత్త
 మశబ్దమున కర్హుఁడగువాఁడు మఱియొకఁడు లేడు. మహేశ్వ
 రశబ్దమున కర్హుఁడగువాఁడు త్ర్యంబకుఁడు దక్క మఱియొ

కడు లేడు. అట్లే శత్రుకృతుశబ్దమున కర్హుడగువాడు నా కంటె షటియొకడు లేడు. నీవు నన్ను వెంటనంటి సగరపు త్తులి కపిలమహాముని కోపాగ్నిలో నాహుతియైనట్లు నావ్రజపాఠములకు గుటిగాకుము. వెకలిపామ్మ అని భీషణముగఁ బలికెను.

రఘురాజు నవ్వి యరులేంద్రా! నీకట్టి యభిప్రాయము న్నచో నన్న జయించి తురగమును గొని పొమ్ము. లేదేని నిన్నిక్కడినుండి యొకయడుగుగూడఁ గదలనీయను. చోరుఁడు వలె యజ్ఞాత్వమును దొంగిలించుకొని పోవుట మహావీరకృత్య మని తలంచితివి కాబోలు నిలుపుము. అని వలికి ధనువున శరమును సంధించెను. దేవేంద్రుఁ డతనిఁ దైర్యమునకు లోలోన నచ్చెరువొందుచుఁ దానుగూడఁ బ్రతిశరము సంధానించెను. వారిరువురికును ఘోరమగు పోరు జరిగెను. ఇంద్రుఁ డాతని శౌర్యమునకు నివ్వెటవడి వత్సా! నీపరాక్రమమునకు మెచ్చి తిని వరమడుగు విచ్చెదను. అనెను అప్పుడు రఘురాజుఁ దేవా! నీ వీసవనాత్వమును విడువుము. లేనిచో నశ్వమేధయాగ ఫలము నాతండ్రికొసాగుము. అని కోరెను. దేవేంద్రుఁడు వాజిమేధఫల మతనితండ్రికిఁ గలుగునట్లు వ్రసావించి యంత ర్హితుండయ్యెను. రఘురాజు తండ్రియొద్దకుఁ బోయి తదవృత్తాంతమంతయును నివేదించెను. దిలీపుఁడు సంతోషించి కుమారునినకుఁ బట్టాభిషేక మహోత్సవ మొనరించి తాను భార్య

తోఁగూడ సంప్రదాయప్రాప్తయగు వానప్రస్థశ్రమధర్మము నెఱవేర్చుటకు వసంతుల కరిగెను.

వకలనద్గుణసంపన్నుడగు రఘుమహారాజు నిరుపమాన ప్రతిభావిశేషముతో రాజ్యమును బరిపాలించుచుఁ బ్రజానామరంజనమున రాజశబ్దము పార్థకము చేయుచు ఊత్తరకులోచితంబులగు దండయాత్రలు సలిపి నలుదెసలయందుండు వీరాశ్రేణులజయించి వారిమెక్కువదసి యచ్చటచ్చట జయస్తంభంబులు పాదుకొలిపి పిదపః శ్వేచ్ఛహాయాగము చేసి యందు తనసర్వస్వమును భూదక్షిణలకుఁగా వినియోగించి రిక్తుడై యుండెను.

అప్పుడు పరశంకుమహామునిశిష్యుఁడు కొత్తుడను బ్రహ్మచారి యతనికిడ కరుదెంచి తదాతిథ్యమునకైకొని రాజేంద్రా ! నేను వదునాటగువిద్యలను సంపూర్ణముగానభ్యసించితిని. ఇంక గురుదక్షిణనొసంగి గృహమున కరుగవలయును గావున గురుదక్షిణకొఱకుఁ బదునాటగుకోట్ల రూప్యములు కావలసి మహాదాతవను ప్రసిద్ధిపడసియుండిన నీకడకు వచ్చితిని. అని చెప్పెను. రఘుమహారాజుకించుండయున్న దనవోట నాస్తియను శబ్దము రాసీయక యమ్మహర్షి నాదరించి స్వామీ! రెండుదినములు మీరిట నుండుఁడు. అని వలికి కాను సైన్యముతోఁగూడి ధననిధియగు కుబేరునిపైకి దాడి పెడలెను. కుబేరుఁ డావార్తవిని భయపడి మర్యాధికమగు నుప

రవిరమును గుఱియించెను. రఘుమహారా జాద్రవిణమంత
యఁ గాత్సునకర్పించి యతని సంతృప్తాత్మునిఁ గావించెను.
అప్పు డతఁడు మహారాజా ! గుణవంతుడగు నీతండ్రి కను
రూపగుణండువు నీవు జన్మించినట్లు నీవలె సగ్గుణ సంపన్నుడగు
పుత్రుడు నీకుదయించుఁ గాక యని దీవించి గురుని యాశ్రమ
మున కరిగెను.

—: అజమహారాజవర్ణిత :—

అంతట అచిరకాలంబుననే యొక్క శుభలగ్నంబున
రఘుమహారాజునకుఁ బుత్రుఁడు పుట్టెను. అతనిపేరు అజఁడు.
అక్కుమారుఁడు దినదినాభివృద్ధిఁగాంచుచు సకలవిద్యలలోఁ
బ్రావీణ్యమువడసి ధైర్యశౌర్యాదిగుణములలోఁ దండ్రితో
సమానుఁడయ్యెను. రఘుమహీపాలుఁడు కుమారునియకావన
మండిరంబున దీపాంబును సగ్గుణంబులను బుద్ధివిశేషమును
జీశీలించి యతని యశావరాజ్యమున నభిషిక్తుఁజేసెను. ఒకా
నొక సమయమున క్రథకైశికదేశాధిపతియగు భోజరాజు తన
చెల్లెఁగునిండుమఱికి వివాహముగావించ న్స్వయంవరము చాటిం
చి రఘుమహారాజుదగ్గఱకొక దూతను బంపెను. రఘుభూష
రుఁడు తత్సంబంధము యోగ్యమైనదని నిశ్చయించుకొని కొంత
స్వైర్యముతోఁ దనకుమారుని నాస్వయంవరమునకుఁ బొమ్మని
యాజ్ఞాపించెను. అజఁడు తండ్రియాజ్ఞనుసారము స్వయంవర

మునకడగుచుండ మార్గముధ్వమునం దొక మదపుటేనుఁగు
వచ్చి యతఁడైశ్వమును జీకాకుచేయఁబోదండెను. అప్పు డజుఁ
డొక యిరువగుదీయతో నక్కుంజరము కుంభస్థలంబును బగు
లఁగొట్టెను. అంత నావనగజము స్వరూపమును విడిచి దేవ
రూపమునదాల్చి యజునితో నిట్లునియె కుమారా ! నేను
గంధర్వరాజుతనముండను. నాపేరు ప్రియంవదుఁడు నాకు
మతంగముని శాపంబున నరణ్యకుంజరరూపము ప్రాప్తించినది.
నీవలన నాకిట్టుకు శాపమోక్షము గలిగినది. నీయుపకారము
నకుఁ బ్రత్యుపకారముగా నమ్మోహనాస్త్ర మువదేశించెదను.
గైకొనుమా. అని యజున కాయస్త్రము నువదేశించి యతఁడు
గంధర్వలోకమున కరిగెను.

అంతట నజుఁడు దైవికముగ నస్త్రము లభించినందుల
కానందముంచి యచ్చటనుండి ప్రయాణమై భోజునిగరము
నకు వచ్చి యచ్చట వాసినక్కరములు వదసి స్వయంవర
మండపమునకుఁజేరి యందొక పీఠము నలంకరించెను. అచ్చట
నానాదేశములనుండి వచ్చిన రాజులకు బద్ధానము లధిష్ఠించి
యుండిరి. అప్రదేశము దేవసభవలె విరాజిల్లుచుండెను. అప్పుడు
సర్వాంగసుందరి మగు “ఇందుమతి” భూషణాంబరాలంకృతయై
సఖీసమేతముగ స్వయంవరభవనమునకు వచ్చి చెలికత్తియవల
న నాయారాజులకు రూపగుణవరాక్రమైశ్వర్యాదియోగ్య
తల నాకర్ణించి యంగవంగకళింగమగధావంతిపాండుదేశాది

రాజన్యల వరియింప నిష్పవడక రఘునందనుఁ డగు నజునిఁ జూచినతోడనే తద్రూపసంపద కబ్బురమంది పుష్పహారము నాతనిమెడలోవైచెను. పిదప భోజరాజు మహానందమున మంగళవాద్యాది సకలవైభవంబులతో వారిరువురకును యథావిధిని బాణిగ్రహణమహోత్సవంబు జరిగించెను. ఆ సవీరదంపతులు రతీమన్మథులవలె నెల్లరకును గన్నులవండువుగనుండిరి. అంతట నజుఁడు భోజుని యానతింగొని భార్యాసహితుఁడై బంధుగణంబులను సేసను మెంటఁబెట్టుకొని ప్రయాణమై నిజ కట్టసంబునకుఁ బోవుచుండ మార్గచుభ్యమున స్వయంవరార్థమరుదెంచిన రాజకన్యలు ఇందుమతి యజుని వరించి వారిని నిరాకరించినందున నసూయాగ్రస్తులై యజునిజయించి యిందుమతిం గొనిపోవలయునను దురభిప్రాయంబున నజుని నడ్డగించి యందఱు నొక్కుమ్మడి నతనిపైఁ గవిసిరి. అంత రాజుండల మునకును నజునకును ఘోరయుద్ధము జరిగెను. అజుఁడు చాచొక్కఁడైనను బహుధైర్యపాహసములతోఁ బోరాడి యారాజన్యల నోడించి జయముగొని తన నగరంబును జేరి తండ్రి కావృత్తాంతమంతయుఁ దెలిపెను.

రఘుమహారాజు కుమాడని శక్తివిశేషమునకు సంతసించి యతనికిఁ బట్టాభిషేకమహోత్సవము సలిపి కొంతకాల మాతని కరిపాలనానిధానమును గాంచి యానందించి పిదప మోగమున దేహము విడిచెను. ఆజయమహారాజు రాజ్యపాలన

మునఁ గండ్లిని మఱపించును బట్టితోఁగూడి యనేకధర్మ
కార్యములు చేయుచుండెను.

—: దశరథమహారాజవర్ణిత :—

కాలక్రమంబున నజనకొక కొమరుండు గలిగెను. అత
ని పేరు దశరథుఁడు. అతఁడు కులక్రమాగతములగు విద్యల
నన్నింటిని గడించి క్రమక్రమముగఁ బ్రహరక్షణదక్షత నాజ్ఞా
చెను. అప్పు డజనుకరాజు రాజ్యభారమునంతయు దశరథుని
యందుంచి యొకనాఁడు తనప్రియురాలగు నిందుమతితోడ
నుద్యోగవసమున కరిగి యచట విహరించుచుండెను. అప్పుడు
నారదముని గోకర్ణక్షేత్రమునకు శివుని బూజించుటకు నభో
మార్గమునఁ బోవుచుండఁగా నాతని వీణాగ్రమున జేరిలాడు
పుష్పమాల యిందుచున్నదిఁ బడెను. తోడనే మామె స్మృతి
దప్పి ప్రాణములు విడిచెను. పినవ నజనుకరాజతిష్ఠంబున
భవనమునకరిగి ప్రియునియొకశోకసూత్రపుండ్రె యుండెను.
అట్లుండ నొకనాఁడు వసిష్ఠుని శిష్యుఁడొక డజనుకీరతికడకు
వచ్చి నుకరాజా ! నేను వసిష్ఠసుహృద్ శిష్యుఁడను. నీవు
భార్యవియోగమున మిక్కిలి దుఃఖించుచున్నావని తెలిసి
మానునపు నీగోకసూత్ర ముపెను వినుము. పూర్వము తృణ
బిందుడను ముసింద్రుఁడు ఘోరతపం బొనరించుచుండ నిం
డుఁడు భయపడి హరిణిమకు నవ్వరస నాతని సమాధిని

జెఱుచుటకుఁ బంపెను. అంత నాహాని తనశృంగారచేష్టల నతని యొగభ్రష్టనిజేయ యత్నించెను. అప్పుడు తృణబిందుఁడు శ్రద్ధఁదై నీవు మనవ్యస్త్రీయై పుట్టదువు గాక యని శపించెను. అహానియే యందు మతియై పుట్టి నీకు క్షామ్యయ్యెను. తృణబిందునిశాపము దేవపుష్పస్పర్శావసానమై యున్నది. కావుననే యాపని జరిగినది. ఇది గ్రహించి నీవు విచారమును విడువుము. అని శలికి వెడలిపోయెను. అజయహీనాఁడు వ్యసనము నవశమింకుఁజేసికొని తుదకు గంగానరయూ సంగమప్రదేశమున శరీరమును ద్యజించెను.

శిమ్మట దశరథుఁడు వంశక్రమాగతమగు భూమండలమునందలియు కరంకుశమాగ నేలుచుఁ బ్రజుల కనేసౌఖ్యములు గూర్చుచుండెను. కోసలవిధిలక్షేయదేశాధిపతులు దశరథమహారాజుకుఁ దమతమకొమార్తలకొచ్చి వివాహముగావించిరి. దశరథుఁడు కోసల్య సుమిత్ర కైకేయి యను మువ్వరుభార్యల యందును సమానానురాగముతో మెలఁగుచు నఖిలసౌఖ్యంబుల ననుభవించుచుండెను. అతఁ డనేపర్యాయములు దండయాత్రలు సలిపి భూపాలురందఱును సామంతభృగువులుగ నొనర్చుకొని దశదిశలయందును సప్రతిహతరథుఁడై తననామము నస్వర్థముగఁ జేసికొనెను. అతఁడొకసారి మృగయావినోదార్థ మొకయడవికేగి కూరమృగంబుల వేటాడి యారాత్రి యుచటనే కడపి యవసానంబునలేచి తమసానీధీరమందుఁ

గ్రూరజంతువులఁ దునుమాడుటకై వేచియడచెను. అప్పుడొక
మునికుమారుఁ దానదిలోఁ గుండతో నీరు ముంచుకొనుచుండ
బుడబుడయను ధ్వని వేడలెను. దశరథుఁ దాచక్కను నిని
యడవియేనుఁగు తొండముతో నీరుద్రావుచున్న దను భావ
మున శబ్దానుసార మురిగి అత్యుచును భేదించు శబ్దభేది యగు
శరంబును బ్రయోగించెను. ఆ భావ మమ్ముచుమారువైఁ
జడను. అతఁడు హఠాతా! యని యొచ్చి నెలఁగూలెను. దశ
రథుఁ దాయార్తస్వరము విని అయ్యో, అజ్ఞానమున నెంత
పాపకార్యము చేసితిని? యని చింతాపమునొందుచు నచటి
కరిగి మునికుమారుని వృద్ధులగు నతని తనిదండ్రులకడనుఁ
దీసికొనిపోయి వాఁకిఁ దదవృత్తాంతములెయును విన్నవించెను.
వృద్ధదండతులు దుఃఖాశీశయమున “రాజా! నీవు మా కేపుత్ర
శోకము గలిగించినందున నీవు మాపలె ముఖలితనములోఁ
బుత్రిశోకమున మరణింతువుగాఁ” యని కపించిరి. దశరథుఁడు
సంతానములేక కడువంతరి పాలగుచున్న వాకేచ్ఛివ్వరంపతుల
శాపము పుత్రోదయకాంక్షను గలుగఁజేసి యొకవిధముగ
మేలుగలుగజేయుచున్నదని భావించుకొను చయోధ్యానగరిం
బునకు వచ్చెను.

దశరథుఁడు జహుకాలము గడచియుఁ దనకు సంతా
నము గలుగుతుండటకుఁ జింతించి గురువుల యుపదేశానుసార
ముగ సంతానముకొఱకుఁ బుత్రికామేష్టియాగము సజపుటకు

సంకల్పించి సకలవస్తుసంభారములను సమకూర్చుకొని మహర్షులను మహిషాచారకు బంధువులను నాహ్వానించి వారందఱు సమక్షమున ఋశ్యశ్రృంగాది మహర్షులు ఋత్విజులుగనుండఁ దాను దీక్షితుడై యాగమును జేయనారంభించెను. ఆసమయమున రావణుండు మహర్షులను సేంద్రునివలన ఘోరబాధ లనుభవించుచుండిన యింద్రాదిదేవత లావద్రతులఁ గనువిష్ణుమూర్తి యొద్దకుఁ బోయి యాతని స్తోత్రములు చేసిరి. అన్వందరీకాక్షుండు దేవతల వర్షింకావ్యం బెఱింగి కిబుధులారా! మీ యభిప్రాయము నే నెఱుంగుదును. రావణాసురుడు నీవ్రతపంబొనరించి బ్రహ్మదేవుని సొగసింపఁజేసి దేవదానవాదులవలనఁ దనకుఁ బాపకేసుండునట్లు వరములు వడసెను. కాని యతఁడు మానవులకు లెక్కింక నారిచే మరణింపకుండునట్లు వరముఁ గోరుకొనలేదు. కావున నిపుడు మానవుండగు దశరథమహారాజు పుత్రప్రాప్తియేయిగము నలుపుచున్నాఁడు. నే నానకిఁ బుత్రుండనై పుట్టి రావణాసురుని నేమిడించి మీవికత్తులు దొలఁగింతును. మీరు మీమీయంశములతో వానరులై జనియించి నాకు సాహాయ్య మొనరింపుడు పొందు. అని వలికెను. దేవత లాక్షుడై సహపూర్వకవచనములవలన నవ్వకు తమ కష్టము లీదేఱినట్లు నందించి తమతమ నిలయములకుఁ జరిరి.

అంతట దశరథుని పుత్రప్రాప్తియేయిగము పరిపూర్ణము గావచ్చెను. ఆసమయమున అగ్నికుండములో నుండి యొకదివ్య

పురుషుఁ డాపిల్చించి వాయసాన్నమతో నిండియుండిన యొక
 పుర్రకలశమాను దశరథమహాబాహున కొసంగి యుత్పత్తుం
 దాయెను. దశరథుఁ డాపాయనాన్నము దేవతాద్రుహదమని
 తెలిసికొని మహానందమునంది దానిని రెండుభాగములుచేసి
 కొసల్యాకై కలకుఁ జెజ్జెయొకభాగము నిచ్చెను. వా రిరువురను
 దమతమద్రుత్యేకభాగములను రెండురెండుభాగములుగ విభజిం
 చికొని తోడికోడలగు సుమిత్రకుఁ జెజ్జెయొకభాగము నొసంగిరి.
 పిదప మఃప్వరునఁ వారివారివాయసాన్న భాగములను భుజించిరి.
 మఘార్థ మరుదొంచిన మహర్షులును భూపాలునును బంధువులును
 దశరథుని సత్కారమునకు సంతోషపడెత్తులై యతనియనుమతి
 వడిసి తమతమనెఱువుల కరిగిరి.

—: శ్రీరామచరిత్ర :—

అంతట దశరథుని ధర్మకత్తులు మువ్వకును గట్టిణులైరి.
 వదునొకొండుకూసములు గడచెను. పండ్లదొడ్లవనూసమునఁ
 బంచగ్రహము లుచ్చస్థానములందుండి శుభలగ్నములందు
 కొసల్యకు శ్రీరాముఁడు కైకకు భరతుఁడు సుమిత్రకు లక్ష్మణ
 శత్రుఘ్నులు అను నలుగురు కొడుకులు గలిగిరి. వారు లోక
 పుంరక్షణార్థ మవతరించిన భగవదంశములగుటచే వారిజన్మకాల
 మున నాకసము నుండి పుష్పవర్షములుగురిసెను. దేవదండుభులు

ప్రవేశించి. దశరథుడు పుత్రులను మునుకు మునుల సంతోషించి వారికి జాతకర్మాదిసంస్కారములు నిర్వర్తించుకొనెను. వారు నానాటికి తుక్క పక్షచంద్రులవలె నభివృద్ధిపొందుచు ననేక విద్యారితేషములలో నారితేటికి అట్లుండ నొకనాడు విశ్వామిత్రుఁ డతఁడ నొకమునింద్రుడు దశరథుకడకు వచ్చి యతని వలనఁ బూజలంది కొని రాజా! నీనొకయజ్ఞము పలుపఁదలపెట్టితిని దాని కంతరాయములు రాకుండఁ గాపాడుటకు నీయగ్ర సుతుండగు శ్రీరాముడు నశుర్థుడు కావున నశని యాగ్రక్షణమునకుఁ బంతువలయునని కోరుటకు నేను నీడకు వచ్చితిని. అని పలికెను.

దశరథుడు రామలక్ష్మణుల నిరువురను మునింద్రుని మెంటబోవ నాజ్ఞాపించెను. కాకికుడు రామలక్ష్మణులను మెంటబెట్టుకొని బయలుదేటి మార్గమధ్యమున వారికి తుత్తిపాసల బాధ లేకుండుటకై “బల” “అతిబల” అను మంత్రములను వదేళించి ప్రాచీనపురుషుల మంత్రములు చెప్పుమఁదోడ్కొని పోవుచుండెను. దారిలో భయంకరాకారయగు తాటకయను రాక్షసి వాని నడ్డగించెను. అప్పుడు విశ్వామిత్రుని యానతిచే శ్రీరాముఁ డొక్క బాణమున నాతాటకను వధించెను. కాకికుడు రామునివరాక్రమమునకు మెచ్చి కొని యతని కనేకదివ్యాస్త్రముల నువదేళించెను. పిదప వారఁ యథావ్రతారము ప్రయాణముజేసి వామనాశ్రమము మీఁ

మగఁ గౌళికమునందుని సిద్ధాశ్రమమునకుఁ జేరి, విశ్వామిత్రుఁడు రామలక్ష్మణులను యాగరక్షణార్థము నియమించి తాను దీక్షితుఁడై యథావిధిని యాగము సలుప నారంభించెను. అప్పుడు క్రతువును ధ్వంసము చేయుటకు యథాపూర్వముగ రాక్షసబలంబు లాకసము నావరించెను. భీరుడగు శ్రీరాముఁ డానందర్థమును గ్రహించి యనురబలంబులకు నాయకులగు సుబాహుమారీచులపై రెండుబాణములు ప్రయోగించి వానిలో నొకబాణముచే సుబాహునిఁ దెగటార్చి రెండవబాణముచే మారీచుని సముద్రములోఁ బడఁగొట్టెను. అధ్వరమున కంతరాయములు దొలఁగెను. యాగముగూడ ముగిసెను. మహర్షులందఱును రాముని వరాక్రమగుణంబులకు మిగుల సంతసించి.

అంతట మిథిలాధిపతియగు జనకుఁడు తా నొకజన్మము చేయుఁబోవుచున్నానని విశ్వామిత్రుని కాహ్వాన మంజేను. కౌళికుఁడు దశరథసందక్షులను వెంటబెట్టుకొని మిథిలానగరమున కరుగించు మార్గమధ్యమున నున్న గౌతమాశ్రమమునకుఁ జేరెను. అచట దనభర్త యగు గౌతమమహర్షి శాతంబున శిలయై పడియుండిన యహల్య శ్రీరాముని పాదధూళి పోతినతోడనే శాపవిముక్తిని జెంది స్వస్వయాపముఁ దార్చి శ్రీరామచంద్రుని నుతించి తనభర్తకడ కరిగెను. పిదప నాకు మువ్వకును మిథిలకుఁ బోయి జనకుని యాగశాలకుఁ జేరి

వాని సత్కారములు వడసిరి. జనకునియొక్క ముగిసినది మృత్యుఁ గుళికనందనుఁడు జనకునకు శ్రీరామునిఁ జూపించి, రాజా ! ఇతఁడు దశరథుని పుత్రుఁడు. నీవు కివ్వఁగలముగా నుంచిన శివధనుస్సును జూడ నిచ్చుచుచున్నాఁడు. అని కలిగెను. జనకుఁడు రాముని జూచి కుమారా ! నీవు శివధనుస్సును జూచి యేమి చేయఁగలవు ? ఇంతకుఁ బూర్వ మెందఱో వీరాధిపతులు వచ్చి యాశోదండమును జక్కఁగఁ బట్టుటకై నను శక్తులు గారైరి. అని కలుకుచుండఁ జూచుకుఁడు వారిని రాజా ! మాటలతోఁ జనియేమి ? క్రియఁపర్యవసానమున నీవే సారాసారములు గ్రహింతువు. ధనువుఁ దెప్పింపుము. అనను. వెంటనే విధిలాధితి కథామర్త్యబుగకు ధనువుఁ దెప్పించెను. పిదప శ్రీరామచంద్రుఁడు శివకార్యకంబు నెఱ్ఱి వెట్టి గట్టిగా నాగ్నించుచుండ నది కిరీకాని.

అది చూచి నదస్య లెల్లరును సత్యాశ్చర్యభరితులైరి. జనకచక్రవర్తి సంతోషాంతరింగుడై దశరథమహారాజునకు శుభావ్వన ముండఁజేసెను. దశరథుఁడు సంతోషముతోఁ బుత్ర మిత్ర కళత్ర వరివారసహితుడై విధిలాక్షత్రంబున కరుదెంచెను. జనకుఁడు వారందఱు కుచితోపచారములు గావించి యొకశుభలగ్నంబునఁ దనపెద్దకమారై యగునీలను శ్రీరామునకును జిన్నకమారై యగు నూర్మిళను లక్ష్మణునకును దశరథుని పుత్రులగు మాండవీశ్రుతికీర్తులను భరత శత్రు

ఘ్నులకును నిచ్చి పాణిగ్రహణ న హోత్సవంబులు మంగళ
వాద్యాదివైభవంబులతో జరిగించెను. పిమ్మట దశరథుఁడు
నలుగురు కుమారులకు గోపంధ్రులు బంధుమిత్రవనివారంబును
నెంటఁబెట్టుకొని జనకుఁ డొసంగిన యశుంబులను గ్రహించి
నిజపురంబుకుఁ బ్రయాణమై పోవుచుండెను. మార్గమధ్యమున
బరనురాముఁడు తనకుదువుల శిశువుకల్లు విడిచెనను రోషమున
శ్రీరాము నడ్డగించెను. శ్రీరాముఁ డాసెప్పె భావాలు నెక్కు
వెట్టి బ్రహ్మహత్యను జూకి తన భాగ మనిరథనుగుటచేత నాని
నుకృతసోపానములపై జేసి నిర్మూలము గా విడిచెను. తననురా
ముఁడు శ్రీరాముని తేజమున కోడి ననమున జేసెను. పిదప వారం
దఱుచు నయోధ్యానగరమున కరిగి యుండు సుఖంతులై
యుండిరి.

కాలక్రమమున దశరథుఁడు వృద్ధుడై శ్రీరాముఁకు
పట్టాభిషేకము నలుపుటకు నిశ్చయించి తిత్తయత్నిములు
జేయుచుండెను. అప్పుడొకనాఁడు కైకేయి దశరథుఁ డ్రమోల
నూరక యేడ్వఁజూచ్చెను దశరథుఁ డామె చూడించి నీచ
నోరథం బేడియూ తెలుపుము. అని పలికెను. కైక రాజా !
మున్నొకసమయమున నీవు నాకు రెండువరము లిచ్చియుంటివి.
ఆవరము లిప్పుడు కోడికొందును. నీవు నెఱవేర్చక తప్పుదు.
తప్పినచో నీ వసత్యవాది వగుదువు అని పలికి శ్రీరాముని వదు
నాలు గేండ్లరణ్యవాసము జేయించుట యొకవరముగాను, భర

తుని రాజ్యమునఁ బట్టాభిషిక్తునిఁ జేయుట రెండవ వరముగాను
 గోరెను. ఆచూటలు దశరథుని చెవులఁ బిడుగులవలెఁ గలం
 దను. కానివ్యక్తతజ్ఞుం డగుటవలన శ్రీరామునిఁ బిలిచి నీవు
 పదునాలువర్షంబు లరణ్యవాసము చేయవలయునని యాజ్ఞాపిం
 చెను. అవార్తవిని పురజనులెల్లఁడును మితిలేని దుఃఖమునొందిరి.
 శ్రీరాముఁడు పితృతాజ్ఞః శిరంబునఁ దాల్చి నారచీరలు ధరించి
 సీతాతత్త్వములను వెంటఁ బెట్టుకొని దండకారణ్యమున
 కరిగెను.

అంతటఁ గొన్నిదినంబులకు దశరథుఁడు పుత్రనియో
 గదుఃఖంబున మరణించెను. అన్నఁడు మాతామహులగృహం
 బున నున్న భరతుఁడు పితృమరణవార్తను విని సభసంబున
 నయోధ్యకువచ్చి పితృమరణమునకును భ్రాతృరణవాసమున
 కును దల్లికుటిలబుద్ధికిని మిగుల వగచి కొందఱుభటులతో
 శ్రీరాముని వెదకికొనుచుఁ జిక్రహటవరమునకుఁజేరి యచట
 నగ్రజుని గాంచి సాష్టాంగప్రణామ మొనరించి తండ్రిమరణ
 మును దెలిపి రాజ్యమునఁ నీవ పాలింపవలయు నని వలవిధ
 ములఁ బ్రార్థించెను. శ్రీరాముఁడు పితృతాజ్ఞాపరిపాలనవరాము
 నుఁ డగుటవలనఁ దహ్మని వలుకుల కియ్యకొనఁడయ్యె భర
 తుఁడుచేయనది లేక భక్తివిశేషమున నగ్రజుని యనుమతి
 వదలి యతని పాదుకలు దీసికొని శ్రీరాముఁడులేని యయో
 ధ్యకుఁ బోనొల్లక తత్సమీపమున నుండు నందీగ్రామమున

వలెంది రాజ్యస్థానమునఁ దత్పాదుకలు చేర్చి వాని కభిషేకో
త్సవము సలిపి పూజించుచు రాజ్య మేలుచుండెను

అది యిట్లుండఁ జిత్రకూటవనమునఁ దనయాశ్రమ
మందు శ్రీరాముఁ దొకనాఁడు సేతకోడనై శిరముంచి వరుడి
నిద్రించుచుండెను అప్పుడు కాకనూపుఁ డగు నిందసుతుఁ
డచటికి వచ్చి సీతాదేవియురక్తవచేశమున ముక్కుతో బొడి
చెను. సీత జడిసి రాముని మేల్కొల్పెను. రాముఁడు కోవ
ముతో నొకవృణమును బ్రహ్మాస్త్రముగా మార్చింది యాకా
శమునై విడిచెను ఆయస్త్రము వానిని ముల్లోకములు దిప్పి
తుడ కొకకన్నుఁ బోంగొట్టి వదలివెట్టెను. పిదప శ్రీరాముఁడు
చిత్రకూటమున నున్నచో భరతుఁడు మరల రాగలడని
సంశయించి సీతాదమ్మణులతోఁ గూడ నచ్చోటు విడిచి శుతి
భుజు నివసించుటకు యోగ్యములగు ఋష్యాశ్రమంబుల
మీఁదుగఁ గ్రమక్రమముగ దక్షిణదిశకుఁ బోవుచుండెను.
మార్గమధ్యమున చంద్రుని రాహు గ్రహ మకట్టెనట్లు శ్రీరామ
చంద్రుని విరాధుఁ డగురాక్షసుఁ డడ్డగించి సీతను హరించెను.
అంత రామలక్ష్మణులు క్రుద్ధులై యారాక్షసుని పునఃపించి
సీతను గైకొని యరస్త్రాశ్రమమున కరిగి యతనియకుగ్రహంబు
వడసి యతని శాసనానుసారముగ వంచవలయు దొకవర్ష శా
లను నిర్దించుకొని యందు నివసించుచుండిరి.

అంతట నొకసమయమున గ్రీష్మతాపమున కోర్వఁజా
లని భుజంగి చందనవృక్షమును జేరునట్లు రావణాసురుని చెల్లె

లగు శూర్పణఖ మనోభవతాపమున కోర్వించాలక శ్రీరాముడయొద్దకుఁ జేరి యతనికిఁ దనకులమును స్థలమును దెలిపి నన్ను వరింపుచుని కోరెడు. శ్రీరాముఁడు నాకు భార్యగలదు. నాతమ్ముని వరింపుచుని ఎలికెను. శూర్పణఖ లక్ష్మణునికడ కరిగి తనకోరికఁ దెలిపి యతఁ డంగీకరింపనందున తిరిగి రామునికిడను వచ్చెను. అప్పు డారాక్షసిచేష్టితముచూచి సీత నప్పెను. శూర్పణఖ కోపముతో కన్ను లెఱ్ఱఁజేసి సీతనుజూచి నీనవ్వుచకుఁ దగినఫల మల్పకాలముననే యక్షభ వింపఁగలవు. నీవు నాకొనర్చిన యవమానము లేడి పెద్దపులి కొనర్చిన తిరస్కారమావంటి దని తెలియుము. అని పలికి కణ్ణుచూపులతో నామిను జూచుచుండెను. అంత నీవ్రసంగముం తయు వినుచుండిన లక్ష్మణుఁ డొకనుండి కత్తిమాసి శూర్పణఖ ముక్కును జెవులకు ఖండించెను. ఆరాక్షసి రోదనముఁ జేయుచు జనస్థానమున కరిగి భరదూపణక్రిశికః ప్రముఖులగు రాక్షసనాయకులకుఁ దనయవమానమును దెలిపెను. అంతట వారు మండిపడి సైన్యముతోఁ గూడి శూర్పణఖను ముఁదుం చుకొని రాముపైకి దండెత్తిరి. శ్రీరాముఁడు తనతమ్ముని సీతారక్షణార్థము నియోగించి తానొక్కఁ డారక్కసిమూఁకల నెల్ల నుక్కడంచెను.

పిమ్మట శూర్పణఖ తనయన్నయగు రావణాసురుని యొద్ద కరిగి జరిగిన వృత్తాంతమునంతయుఁ జెప్పెను. రావ

రామరుండు, మారీమని పాహాయ్యమున రామలక్ష్మణులను వం
చించి సీత నవహరించుకొని తిరిగి వచ్చుచుండెను. అప్పుడు
జటాయు వసువక్షోద్రుండు రావణు నడ్డగించి యతనితో యుద్ధ
ముఁ జేసెను. రావణుండు జటాయువు తెక్కిలూడఁగొట్టి
స్థిరము దీసికొనిపోయి కనలంకలో నుంచెను. వీడవ రామలక్ష్మ
ణులు సీతను గానక శోకావలీతమవచ్చులై యామెను వెద
కుచుఁ గంఠగత్తపాణులై తెక్కిలు తెగిపడియుండిన జటాయు
వును సమీపించిరి. జటాయు బాదకపథకయాజలతో రావణా
నురుండు బానకిఁ బొందిచుట ముఁదఁయుద్ధవ రాజయమునుజెప్పి
ప్రణామములు నిడిచెను. ఆరాజకుమారులు పక్షోద్ధమునకు వహన
భంజ్కారములు పలికి మరల యథావ్రతము జరిగిపోవను
వెదకుచుఁ బోవుచుండిరి.

శ్రోవతో కబంధుఁ డనురాక్షసుండు వారిని మింగి
ఁజుదవ్వమించెను. వారంతలు నారాక్షసుని వధించిరి. వాఁడు
శాపవిముక్తుఁడై వారికిఁ గర్తవ్యాంశము జువచేలింది యరి
గెను. రామలక్ష్మణులు ఋశ్యమూకపవిత్రమున నున్న సుగ్రీ
వుని దగ్గఱకుఁ బోయి వానితో మైత్రిని సుపాదించిరి. శ్రీరా
ముండు సుగ్రీవుని శత్రువగు బాలిని వధించి సుగ్రీవుని కిష్కిం
భాపురమున కధిపతిని జేసెను. సుగ్రీవుడఁ సీతను వెదకు
తును బంపంతులగు వాంరుల నన్నిదిక్కులకును బంపెను. వా

రిలోఁ గొందఱు దక్షిణదిశకుఁ బోయిరి. వారికి సంపాతియను
 వక్షింపుఁడు సీత లంకలో నున్నదని చెప్పెను. అప్పుడు వారి
 లో హనుమంతుఁ డనుచునరుఁడు సముద్రమును దాటి లంక
 లోఁ జొచ్చి రావణాంతుఃపురమునకు సమీపముననుండు నళో
 కవనమునందు విషలతలఁడును సంచించిలత యున్నట్లు రాక్షస
 స్త్రీలనడుమ నుండిన సీతాదేవిని జూచి యామెకు శ్రీరా
 ముని సందేశమును చెప్పి తదంగుళీయక మొసంగి యామె
 దుఃఖమును బాపెను. సీతాదేవి యానందబాష్పములతో నా
 యంగరము నందుకొని తనసంరక్షమును జెప్పి తనభూషణము
 నొకదానిని గర్తుగా నొసంగెను. హనుమంతుఁడు రాక్షసు
 లతో యుద్ధముఁ జేసి యాక్షతుమారునిఁ జంపి లంకాపతన
 మును దహించి తిరిగి సముద్రముదాటి శ్రీరామసుగ్రీవప్రభు
 వుకడికుఁ జేరి సీతవార్తను చెలిపి తద్భూషణ మొసంగెను.
 శ్రీరాముఁ డాభూషణముఁ గైకొని యమందానందమునండి
 హనుమంతుని గౌరవించి వానరసైన్యమును మెట్లఁబెట్టుకొని
 లంకాపురిమీఁదికి యుద్ధమునకు బయలుదేటి దక్షిణసముద్రతీ
 రమును జేరెను. అప్పుడు రావణుని తమ్ముడగు విభీషణుఁ
 డన్నవలనఁ బరాభవమునంది శ్రీరామచంద్రునికడకు వచ్చి
 యతని కరణుఁ జొచ్చెను. శ్రీరాముఁ డతని కభయమొసంగి
 లంకారాజ్యమునకు ని న్నభివతినిఁ గాఁగింతు నని వాగ్దాన మొ
 సంగెను. విభీషణుఁడు భక్తిభావంబున మెలంగుచుండెను.

శ్రీరాముఁడు వానరులను నియోగించి సమద్రమాపై
 నేతువు గట్టించి యా నేతువుమీఁదగు దశ నైస్యముతోఁ గూడ
 లంకానగరమున కరిగి రాక్షసులతో ఘోరమర మొనఁగించి
 సమవారముగ రావణాసురుని పంహరించి లంకారాజ్యమునకు
 విభీషణుని కట్టాభిషిక్తుఁడేసి సీతాదేవిని రావించెను. ఆమెయు
 నగ్నిశుద్ధివలనఁ దనకువితచరిత్రమును వెల్లడించెను. శ్రీరాముఁ
 డు సీతాదేవిని మహానందముతోఁ బరిగ్రహించి విభీషణుఁడు
 దెచ్చిన పుష్పకవిమానము నెక్కి బాణితోడఁబ లక్ష్మణునుగ్రీవ
 విభీషణులతోడఁబ వానినై న్యముతోడను నియోధ్యాపురము
 నకు వచ్చెను. అప్పటికిఁ బనునాలుగు వర్షములు గడచెను.
 అప్పుడు హనుమంతునివలన శ్రీరాముని యాగమనము నెఱింగి
 భరతుఁ డర్ఘ్యపాద్యాదులతో నెనుకేగి యన్నను బూజించి
 పితృదత్తమున రాజ్యము నతని కిచ్చించెను.

శ్రీరాముఁడు కులక్రమాగతమగు సింహాసన మధిష్ఠించి
 సమస్తబ్రాహ్మణులకును బ్రజలకును మహానందము కలిగించెను.
 అతఁ డధర్మమున కింపజేసి యవకాశము లేకుండ ధర్మమా
 గ్ధానుసారిముగ మహిమండలమంతయు నేకచ్ఛత్రాధికతయై
 కరిపాలించుచు ననేకధర్మకార్యము లొనరించెను. కొంతకాల
 మునకు సీతాదేవి గర్భము దాల్చెను. శ్రీరాముఁ డామెయందు
 మిక్కిలి యనురక్తుఁడై యుండెను. ఇట్లుండ నొక సమయ
 మన శ్రీరాముఁడు గూఢచారులవలన రావణుని యొద్దనుండి

తీసికొనివచ్చిన సీతను లోకులు సంశయించుచున్నారని విని తనభార్య కత్తివత యని తానెఱింగియు లోకావవాదము నహింపగానిదగుటచే భార్యను బరిత్యజింపఁ దలంచి సీతను వాల్మీకి యాశ్రమసమీపారణ్యమున విడచి రమ్మని లక్ష్మణుని కాజ్ఞాపించెను. లక్ష్మణుఁ డాచార్యమునకు మిగుల వగచి యుఁ జేయునది లేక యన్న యాజ్ఞను నిర్వర్తించెను. సీతాదేవి యాఘోరారణ్యమున నేకాకినియై భీతిల్లి పెద్దపెట్టున నేడ్వఁ వొడఁగెను. ఆప్పుడు వాల్మీకియహర్ని యాయారవాదము నాలకించి యచటికి వచ్చి సీతను జూచి యోగదృష్టిని యామె పృతాంతమంతయు నెఱింగి హితవాక్యముల నోదాత్తి తన యాశ్రమమున కామె దీసికొనిపోయి యామెకుఁ బరిచర్య సలుపుటకు మానికాంతరి నియోగించెను. మునివశతః వాత్సల్యముతో నామెను బోషించుచుండిరి.

ఇది యిట్లుండ నయోధ్యానగరంబున శ్రీరామునియొద్ద కుఁ గొండఱు ఋషులు వచ్చి రాజా! మేము యమునాతీర వాసులము. నీవంటి ధర్మక్షభువుండ మాతవస్సును వ్యయపఱచుట న్యాయము గాదని నీకడ కరదెంచితిమి. రావణాసురుని సహోదరియగు కుంభివసియను రాక్షసి కొక పుత్రుఁడు గలఁ డు. వానిపేరు లవణాసురుఁడు. వాఁడు మహావీరుఁడు; మహాక్రూరుఁడు. వాఁడు మాదమాగాదులు ధ్వంసముచేసి మమ్ముఁ బలువిధముల బాధించుచున్నవాఁడు. వానికొక శూలముగలదు.

అది వానియొద్ద నున్నంతవఱకును వానిని జయించుట
కెవనికిని దరముగాదు. కావున నాశూలము వానిఁడ లేని
సమయమునను గనిపెట్టి వానిని వధింపవలయును. అని వలికిరి.
శ్రీరాముఁడు ఋషులవలకులు నిని లవణాసురసంహారార్థము
తనతమ్ముడగు శత్రుఘ్నుని నియోగించెను. శత్రుఘ్నుఁడు
సైన్యసమేతుఁడై మహద్బలతో జయలదేటి వాల్మీకియారాత్ర
మము మీఁదుగ యమునాతీరప్రదేశమునకుఁ జేరెను. అప్పుడు
లవణాసురుఁ డడవుల కరిగి యనేక ప్రాణులను హింసించి
తిరిగి వచ్చుచుండెను. శత్రుఘ్నుఁ డప్పుడు వానియొద్ద శూలము
లేదని గ్రహించి వాని నడ్డగించి ఘోరముగ బోరు సలిపి తన
వైష్ణవశరంబున వారాక్షసునిఁ దెగటార్చెను.

అంతట నచటి ఋషులను బ్రజలను సమంచానంద
ము నొంది శత్రుఘ్నునిఁ గొనియాడిరి. శత్రుఘ్నుఁ డచ్చట
మధురాపురంబును నిర్మించి కిరిగి యమోఘకు వచ్చి భ్రాతృ
వర్గమునకుఁ దదవృత్తాంతము సంతయు వినిపించి వారికి సంత
సముఁ గూర్చెను. ఇది యిట్లుండ వాల్మీకిమహర్షి యాశ్రమ
మున సీతాదేవికి జనించిన యిరువురు కుమారులకును వాల్మీకి
'కుశుఁడు' 'లవుఁడు' అను నామకరణములు చేసి వారికి
సమస్తవిద్యలు చెప్పి తాను రచించిన రామాయణకావ్యము
నుగూడ నేర్పెను. అప్పు డమోఘలో లక్ష్మణధరకశత్రుఘ్ను
లకు ముఘ్నిరకును గవలుగ యువురిడవును కొడుకులు పుట్టిరి.

వారందఱును జాతకర్మాదిసంస్కారములు పొంది వృద్ధిఁ
బొందుచుండిరి.

ఒకనాఁ డయోధ్యాపురవాసి యగు బ్రాహ్మణుఁ
డొకఁడు మృతుండైన బాలుని దీసికొని విచ్చి శ్రీరాములంద్రు
నకుఁ జూపి రాజా! యిట్టి యకాలమరణమునకు నీపుత్రుఁడబ
యధర్మవ్రతవర్తనమే కారణము పలికి దుఃఖము జొచ్చెను.
శ్రీరాముఁ డానిపు్రి నోదాసి ధన్యాణియై విహ్వలము నెక్కి
యన్నిచోట్లకు బోకిలిందు కేంద నొకసరస్వత్యార్ద్ర నొప్పుదుఱు
డధోముఖుడై తనం బొనరించుచుండెను. శ్రీరాముఁ డచట
దిగి యాపురుషుఁడు శంబూనుడని పేరు దుఃఖము వర్ణము
ను గోరి తనస్సు జేయుచున్నాఁ డనియు తెలిసి ధర్మబోధ
భయంబునఁ దనస్సు నాచరించుట కధికారియగు వాని తిర
స్సును ఖండించెను. అంతలోనే యయోధ్యాపురమునఁ జచ్చిన
బ్రాహ్మణపుత్రియు జీవించెను. శ్రీరాముఁడు మార్గమధ్యము
న నగస్త్యమహర్షి వలనఁ గంకణసత్కారము నంది యయో
ధ్యకుఁ జేరి యశ్వమేధయాగముఁ జేయ సంకల్పించి యెల్లర
వాహ్వరించి తాను వర్ణపీతావరణమును బట్టి వ్రేకినిధిగా నుం
చిగాని దీక్షితుడై యాగహయమును నిడిచెను.

అంతట వాల్మీకిమహర్షి ప్రేరణచేఁ గుశలపు అయో
ధ్యానగరప్రాంతములఁ గ్రుమ్మరుచు రామాయణకావ్యమును

గానము చేయుచుండిరి. శ్రీరాముడు కర్ణాకర్ణిగా వారి గాన
కౌశలము విని యాబాలురఁ బిలిపించి వానలన రామాయణ
కావ్యము నాలించి తాను రసికుఁ డగుటంజేసి దానిలోఁ గల
సారస్యములకు దెందదున వితిలేని యానందముం జెనుచు
బాటలాగా ! మీఁపును చదివిన కావ్యములు నడిచిన వారె
వరో ? యిది మీకు నేర్పిన వారెవరో ? చెప్పఁగలరా ? యని
యడిగెను. బాలురు వాల్మీకిమహర్షి యని చెప్పిరి.

శ్రీరాముడు వారలను మెట్టబెట్టుకొని శీఘ్రముగా
వాల్మీకిమహర్షి కడకుగి పునఃప్రసంగమునైనను లొంగించి
యహ్మహర్షికిఁ దనరాజ్యము వప్పించెను. వాల్మీకిమహర్షి శ్రీరా
మచంద్రా ! నీభార్యయును సీతాదేవియు నీకుమానులగు కుశ
లపులును నాయాశ్రమంబున నుండిరి. వీని పేర్లు పరిగ్రహిం
పుము. అని కోరెను. శ్రీరాముడు తాతా ! కుష్టుడను రావ
ణునియొద్దనుండి వచ్చిచందున మీకోడలిపిచ్చయను పౌరులకు
సంశయాస్పదముగ నున్నది. ఇది యగ్నియందుఁ దనశుద్ధచరి
త్రమును వెల్లడించినందున నా శెట్టి సందియములేదు. ఇప్పు
డాసీత దనచరిత్రము వదిలెనున దని పురజనులకు విశ్వాసముఁ
గలిగించినచోఁ బుత్రులతోఁగూడ నామెను బరిగ్రహించుట
కభ్యంతరము లేదు. అని పలికెను. వాల్మీకిమహర్షి సీతను
రావించి యచట నున్న వారినందఱనుమెట్టఁ బెట్టుకొని య
యోధ్యాపురంబున కరిగి పురజనుల నెల్లఁ రావించి వారియె

దుట "అమ్మా సీతా ! నీచరిత్రమునఁ బ్రజలకుం గలిగిన పంపి యమును తొలఁగింపుము" అని పలికెను. సీతాదేవి వాల్మీకి శిష్యుఁ డందించిన పుణ్యజలంబున నాచుమించి "ఓవిశ్వంభరా దేవీ ! మనోవాక్కాయకర్మంబుల భర్తృవిషయమున నే నెట్టి యవచారమును నాచుంపక పతివ్రతనగుదునేని నన్ను నీగర్భం బున దాఁదికొనుము" అని పలికెను. అప్పుడు భూమి బ్రహ్మ య్యెను. దానిలోనుండి విద్యుల్లతవలె భూదేవి వ్రత్యక్షముగా వచ్చి సీతాదేవి నెత్తుకొని వివరములొనికిఁ బోయెను. అనంత రము శ్రీరాముఁడు సీతకై పరితపించుచుండ వాల్మీకియహర్షి నయోక్తులచే ననునయించి తానరిగెను.

పిమ్మట శ్రీరాముఁ డశ్వమేధయాగము నంతము నొం దించి యాగమునకు వచ్చిన వారలనెల్లరను వీడ్కొలిపెను. పిదప శ్రీరాముఁడు భరతునకు సింధుదేశమును లక్ష్మణునకుఁ గారావధదేశమును శత్రుఘ్నునకు యమునాతీరదేశమును నొస గుగెను. భరతుఁడు తక్షపుష్కలములను తనపుత్రులను "తక్ష శిల" "పుష్కలావతి" అను నగరముల కధినాథులనుగా నొస రించి సింధుదేశము వారిస్వాధీనము చేసెను. లక్ష్మణుఁడు అంగ దచంద్రకేతులను తనకుమారులను గారావధదేశమున కధిపతు లనుగా నొసరించెను. శత్రుఘ్నుఁడు సుబాహుశత్రుఘ్నాకు లను తనతనూజులను మధురావిదిశాపురములకుఁ బ్రభువుల నుగోఁ జేసి యమునాతీరదేశము వారి కధీనముగాఁ జేసెను.

అంతట యముఁడు మునివేషముం దాల్చి శ్రీరాముని కడకు వచ్చి రామా ! నీకొక రహస్యముంజెప్ప వచ్చితిని. దీని శనరై నను విఘ్నముఁ జేయునెడల వారిని నీవుదప్పక వరిత్య జింపవలయునని పలికి తదంగీకారము వడసి "వరమేశ్వరుని యాజ్ఞయొనడి నీవు స్వర్గము నలంకరింపుము" అని చెప్పుచుండు ధమయముననే ద్వారముఁ గాచుచుండిన లక్ష్మణుఁడు రామ దర్శనార్థియై వచ్చిన దుర్వాసుని యాగమనముఁ దెలుపుటకై యచటికి వచ్చి రాముఁడు యమునితోఁ జేసికొనిన యొడంబడి కను దెలిసికొని యెన్నఁడును నెడఁబాయని యప్పును విడిచి యుండుట తనకు దుష్కరమనితలంచి వెంటనే సరయూతీర మందుఁ బ్రాణాయామముచే దేహత్యాగముఁ గావించెను. అంతట శ్రీరాముఁడు తమ్మునివియోగమును సహించఁ జాలక కుశావతీపురమందుఁ గుశుని శరావతీపురమందు లవుని స్థాపించి తత్కాలోపకరణము విమానమును దా నధిష్ఠించి భరణిశత్రు ఘ్నులతోఁ గూడ స్వర్గమున కేగెను.

—: కుశమహారాజ చరిత్ర :-

రామలక్ష్మణ భరణిశత్రుఘ్నుల కుమారులందఱును జరపురము సద్భావములతో మెలఁగుచుండిరి. వారందఱును బ్రత్యేకభూభాగములను బాలించుచుఁ బెద్దవాడగు కుశమహారాజునందు భక్తిప్రకరణము గలిగి యుండిరి. కుశక్రూరతి కొక

నాటి యర్థరాత్రివేళ నయోధ్యానగరాధిదేవత భర్తృవియోగదఃఖత యగు ననితకలఁ గన్పట్టి రాజా ! భవనంపదలతోఁ దలమూఁగుచుండెడి యయోధ్యాపుర మిప్పుడు నాథుఁడు లేనిచో బాడవడిన కొంప కదిది యున్నది. మొవటికంఠియు సూర్యుంశరాజులకు యుభయరాజధానియై మీతాంకిండుల కాంక్షానుజ్ఞ పేరెన్నికగన్న యయోధ్యాపట్టణమును విడనాడుట నీకు ధర్మము గాదు. నీ నీ కుశావతిని విడిచి శ్రీమముగా రమ్మి. నీకు మేలుకలుగుచు అని పలికి తాను దన్వనగరాధిదేవతని కూడఁ దెలిపి యదృశ్య యాయెడ.

ప్రాతఃకాలమునఁ గుశనుహీనతి మహాసభలో బ్రాహ్మణులయొక్క రాత్రిజగిడ న్నత్రాతమంతయును విన్నవించి దీని ఛ. శేనుని యడిగెను. విపుల మహారాజా ! నీ కిది సుకులక్షేయవరము. నీవట్లే చేయుము. అని పలికి పిదపఁ గుశుఁడు కుశావతిని శ్రోత్రిమబ్రాహ్మణుల స్వాధీనము చేసి. తాను సైన్యముతో నయోధ్య కిగి యచట శిధిలములగు భాగములనెల్ల బాగు చేయించి పూర్వవైభవంబులకు వత్సాగరిగించి పాలించుచు నొకనాఁ డొక నరచ్చుతో నంతఃపుర కాంతలతో జలక్రీడలాడుచుఁ దనచేతికంఠమును బోగొట్టుకొనెడు మున్నగన్యుఁడు జయలక్ష్మి మొల్లప్పుడు విడనాడకుండునట్లు శ్రీరామచంద్రునకాకంఠముఁ బ్రసాదించి ముండెను. శ్రీరాముఁడు రాజ్యముతోఁగూడ దానిని గుశున కొనంగి

యందెను. కావున గుఱుకు దానిపోకకు మిగులఁ జూరించి
దానిని వెదకుటకు నీచశక్తిగ వారిని నియోగించెను. వా రా
శరవృంధయును వెదకి వేసారి గానా ! యీరసస్సులో నొక
గొప్ప సర్పము గలదు. అది మీమాషణమును హరించియుండ
వచ్చునని చెప్పిరి. కుశయాచలి క్రుద్ధుడై యచ్చటికిగి యీర
ర్పమాడై గారుడాస్త్రములను బ్రయోగించెను. అంత సరస్వంత
య నల్లఁల్లోలనుచెల్లెను. అప్పు డా యస్త్రమునకు భయపడి
కుశుడుం రనుసర్ప మాంకణమును తివచల్లెలగు కుశుద్వతి
యను కన్యకను గూడఁ దెచ్చి కుశునకు సమర్పించెను. కుశయ
హారాజు సంతసించి కుశుద్వతిని యథానిధినిబెండ్లాడి యామె
యందు “అతిథి” యను నుపుత్రునిఁ బడసెను.

అతనికి గులక్రమాంతములగు విద్యలు నేర్పించి ప్రా
జ్ఞునిఁ జేసి డట్టాభిషిక్తునిఁ గావించి తాను దేవేంద్రుని యాద
రమున ననేకవర్యాయములు రాక్షసులతోఁ బోరాడి వారిని
బరాజితుఁ ఁ గావించి యుండుట చేత నింద్రునిచే వాహనాకుడై
దైత్యులతో సమరము నలుపుటకు స్వర్గమున కరిగెను.

—: అతిథివంశ్యకృమము :—

అతిథికి నిషధుండును నిషధునకు నలుండును నలునకు
సభసుండును సభసునకు పుండరీకుండును పుండరీకునకు డేరు
ధన్వంతుండును డేరుధన్వంతునకు దేవానీకుండును దేవానీకు

నకు అహీనగుండును అహీనగునకు పాఠ్యాశ్రమండును పావి
 తూత్రునకు శీతండును శీతనకు ఉన్నాభుండును ఉన్నాభు
 నకు వజ్రనాభుండును వజ్రనాభునకు శంఖుండును శంఖు
 నకు వ్యూషితాశ్వుండును వ్యూషితాశ్వునకు విశ్వసహుండును
 విశ్వసహునకు హిరణ్యనాభుండును హిరణ్యనాభునకు కౌస
 ల్యుండును కౌసల్యునకు బ్రహ్మిష్ఠుండును బ్రహ్మిష్ఠునకు పు
 త్రుండును పుత్రునకు పుష్యుండును పుష్యునకు ధ్రువసందియు
 ధ్రువసంధిః సుదర్శనుండును బుట్టిరి. వీరు రఘువంశక్షత్రివృతు
 వన్నెఁబెట్టుచు నవ్రతిహతముగ రాజ్యపాలనముఁ గావించిరి.
 సుదర్శనునకు అగ్నివర్ణుఁ డుదయించెను. అతఁడు కేవలభోగ
 లంకలుఁడగుటఁ జేసి మయరోగపీడితుఁడై మరణించెను. పిదప
 గర్భవతియైన తద్ధర్మకత్తి సింహాసన మధిష్ఠించి రాజ్యమేలెను.

కు మార స ం భ వ ము

ఉత్తరదిశయందు హిమవంతుఁడగు పర్వతరాజు కలఁడు. అతఁడు దేవతాత్మకుఁడను సకలరత్నైష్ఠ్యధులకు నిలయుమును బూర్వావరసముద్రములను వ్యాపించినవాఁడునునై యుండి పితృదేవతల మానసపుత్రి యగు మేఘకు వివాహమాడెను. వారికిరువురకును మొదట మైనాకుఁడను పుత్రుఁడు గలిగెను. పిదపఁ బార్వతి యనుపుత్రిక కలిగెను. ఆమె పూర్వజన్మమున దక్షుని కొమరితయై శివునకు భార్యయైన సతీదేవి. ఆమె యొక నాఁడు తండ్రియగు హిమవంతుఁడయొద్దనుండఁగా నారకముని వచ్చి పర్వతరాజా! నీకొమార్త శివునకు భార్యకాఁగలదని చెప్పి వెడలిపోయెను. అది మొదలు పార్వతియనస్సు శివునియందు లగ్నమయ్యెను. శివుఁడు భార్యనియోగము గలిగిసతరువాత మఱియొక వత్సిని బడచు నిష్ఠములేక హిమవన్నగముఁ జేరి యం దొకగుహలోఁ దవస్సుచేసికొనుచుండెను.

—: పార్వతి శివునకు కుమార్తె యేయుట :—

హిమవంతుఁ డొకనాఁడు పార్వతిని మెలఁబెట్టుకొని యాశ్వరునియొద్ద కరిగి యామె నాశివునకు తుశూషణగావింప

నియోగించెను. శంకరుఁ డందుల కంగీకరించెను. అది మొదల నా
సార్వత్రి శ్రద్ధాభక్తులతోఁ బరమేశ్వరుఁడు శుశూప్త రావించు
చుండెను.

—: మన్మథుఁడు దగ్ధుడగుట :—

అసమమయముఁ దేవతలు తారక సుమనః బాధలు వశం
జాలక బ్రహ్మకీర్తినికడ కరిగి పలువిధముల స్తోత్రములు
గానించి చేతులు జోడించి దేవా! తారకం దమరాక్షసుఁడు
నివలన బెక్కుదరములు జడసి యెల్లభోకములకు బీడించు
చున్నవాఁడు. నామఁ దక్షేరమిచో భోకము లితర నిలువజాల
వును. కావున నీవజ్రముఁ దగు సేనావతి నొకని నృజింపుము.
తదాధికత్యంబున నిందుఁడు దేవసైన్యముతో వెదలి తారకా
సుమని నంహరింపఁగలఁడు అని ప్రార్థించిరి. పితృమహుఁడు
నురలూకా! యథార్థమును వదించెదననినఁడు. ఈకార్యము
సాధించుటకుఁ బరమేశ్వరుని శూరజాఁ డొక్కఁడే సమర్థుఁడు.
మేమెవ్వరమును సమర్థులము కాఁజాలము. కావునఁ బరమేశ్వ
రుఁడుఁ బుత్రుండు గలుగుటకుఁ దగినయత్నముఁ గావింపుఁడు.
తదాత్మజుఁడు మీకార్యము నెఱవేర్చఁగలఁడు. అని చెప్పెను.
అంతట దేవతలు తదాజ్ఞ నుగై కొని తమతమ నిలయుముల కరి
గిరి. దేవేంద్రుఁడు మన్మథుని రావించి మనోభవా! నాకు
రెండవ్రతులు కలవు. అందఁ బ్రథమావ్రతునునీవు; ద్వితీయా

స్త్రీయు న్నజాయుధము. నీ నెట్టిదమ్మర వార్యము నైనసాధింప
గలవు న్నజాయుధము తపోనంతయుడ నీకయోగిండును.

కావన నీనిపు తొక శేవకార్యమును నిర్వహించవల
యు. నాకు నీవంటి కార్యసాధకుడు గావరాదు. తత్కార్య
కరణంబున నమస్తలోకంబుల నిరకారము చేసినవాడ వగు
దువు. అది చేయిన నొకకంటకుండగు తారకాసురుని వధిం
చుటకు నుచునితనూజును దక్క చేతనందు శక్తుడు గాడు.
ఇప్పుడు శిర్కడు హిమవత్సర్యశిగుహలోఁ దన మురించు
చున్నాడు. హిమవంతుని నొమార్త శుభ్రునికి శుశూమ గా
వించుచున్నది. నీవప్పుకొని శిష్టన కామెయింను మోహము
గలగుట్లు చేయుచుండును. దాన నొకకార్యము సిద్ధిపఁగల
దు. అని నడివెను. మృధుడు వాసవప్రేరితుడై రెట్టించిన
యుత్సాహంబునఁ బాపముతో నీశ్వరుని మాత్రమంబున
కరిగి బ్యాధునివహించుడగు శంకరుని గాంచును. అప్పుడు
పార్వతి పుష్పభాజముతోఁ జంద్రశేఖరుని నమిసించి నను
స్మరించి యతని హస్తంబుతోఁ బద్మమాల నుంచుచుండెను.
మదనుఁ దానుదను గనిపెట్టి శివునిపై నమ్మోహనాస్త్రమును
బ్రయోగించెను. అంత శివునకుఁ జిత్తవికారము కలుగఁజొచ్చె
ను. వశ్యేంద్రియండుడగు పరమేశ్వరుం డీచేతో వికారమునకుఁ
గారణమేమా? యని నలుదిక్కులఁ బాటఁజూచి ధనుర్ధనుడై
నిజవలుడి యున్న వంశశ్రునిఁ గాంచి తన సమాధిని జెడిచె

వను నాగ్రహంబునఁ దన లలాటనేత్రాగ్నిజ్వాలలచే నతని దహించి యంతర్ధానమొందెను.

—: ఆకాశవాణి :—

రతీదేవి భర్తమరణమునకు శోకించి స్మృతి దప్పి భూమిపైఁ బడి కొంతతడవునకుఁ దెలివిఁ దెచ్చికొని మరివవిధముల విలపించుచుఁ దుద కాశ్మహత్యను గావించుకొని నిశ్చయించి యుండెను. అంతలో నాకాశవాణి రతీ! నీభర్త యచిరకాలముననే తిరిగి జీవించుగలఁడు. నీవు దుఃఖపకుము. అతఁడు కమలాననునకుఁ దన కుమారి యగు సరస్వతియం దనురాగముఁ గల్పించివందున బ్రహ్మతన మనోవికారము నడంచికొని కోపముతో మారా! నీవిట్టి యకృత్య మాచరించినందునఁ ద్రవ్యం జనుని నేత్రాగ్నిని భస్మము గ గల వని శపించెను. అంత భర్త ప్రజాపతి విరించిన శాంతునిఁ గావించి లోకరక్షణార్థము తచ్చాపావసానమును యాచించెను. చతురాననుఁడు పార్వతితపమునకు మెచ్చి మృత్యుంజయుఁ డామె నెవ్వడు పెండ్లాడునో యవ్వడు కందర్పుఁడు జీవములతో స్వశరీరము నందఁగలఁడు. అని యనుగ్రహించెను. కావున మున్నందు భర్తతో సుఖించుటకు నీశరీరమును గాపాడుకొనుము. అని వలికెను. రతీదేవి యశరీరవాణి వలకులు విని దుఃఖ ముపశమించఁజేసికొని పార్వతీమణియంబున కెదురుచూచుచుండెను. హిమవంతుఁడు శివకో

పాగ్నికి వెంటచి పుత్రికను దన నిలయమునకుఁ దోడ్కొని పోయెను.

—:పార్వతికి శివుడు ప్రత్యక్ష మగుట:—

అంతటఁ బార్వతి శివుడు తనకన్నులయెరుట గాముని దగ్గము చేయుటయు శుశ్రూష కావించెడి తన్ను విడిచి యత ర్హితుం డగుటయుఁ దలంచికొని యింక నతఁడు తన్నుఁ జరి గ్రహించుట కల్గ యని నిరాశఁ జెంది తన సౌందర్యము నిష్ఫలం బనియు భర్త లేని బ్రతుకు వ్యర్థమనియు హృదయవరితా నుఁబునఁ బొక్కుచుఁ గొంతతడవునకు ధైర్యముఁ దెచ్చుకొని తనం బొసరించి యీశ్వరుని భర్తగాఁ బడయఁ గలవని నిశ్చ యించుకొనెను. మేనక తన కొమరిక తనం బొసరింప నిశ్చ యించుకొన నని తెలిసికొని యామె నాకకినకార్యమునందీ తొలగించు దలంచి యనేకప్రబోధములు కావించెను. పార్వతి తల్లిమాటలు వినక దృఢమనస్కయై తండ్రియనుమతివడసి సఖిసమేతముగఁ దళశ్చరణమున కనువగు శారీశిఖరత్రదేశమున కరిగి యచటమునివేషంబున నియమితవ్రతయై ఘోరమగు తపస్సు కావించు దొడంగెను క్రియక్రియముగ నామె తనం బు వరివకస్వస్థితికి వచ్చెను. అప్పుడు పరమేశ్వరుడు పార్వతి హృదయవార్ధ్యమును బరీక్షించు దలంచి బ్రహ్మచారివేషము ను దాల్చి యామికడ కరుదెంచి తమవచారము లంది మెల్ల

మెల్లఁగ శివదూషణరూపములగు వివరీతవచనంబులు కలికెఱు-
కాని యామె హృదయ మెంత మూతమును జలించనందున
సంతోషాశయంబునో నామెకు స్వర్వరూపమునఁ బ్రత్య-
క్షమై యుపర్ణా! నీరవంబువకు మెచ్చితిని. నిన్నుఁ బరిగ్ర-
హించెదను. అని కలికెఱు. పార్వతి అజ్ఞాథులంబునఁ దలవించి
మాతండ్రియగుమతి వదలి యధారిధిని కన్నుఁ బరిగ్రహింప
వలయున. అని సభముఖంబున నిష్క్రమించెను. పిదప నెల్లరును
దమతమ నివాసంబుల కిరిగిరి

—పార్వతీ పరమేశ్వర పరిణయము:—

శరమేశ్వరుడు సప్తర్షుల నొక్కచరి వృద్ధించెను. అో
డనే వాకిశ్వరుని కడకు వచ్చి యంజలు లొగ్గి జేవా! మావ-
లనఁ గావలసిన కార్య మేదియో యాజ్ఞాపింపు మని ప్రార్థిం-
చిరి. ఈశ్వరుడు మునులారా! జగదుపద్రవ గారకులగు
దుర్మార్గులను నశింపఁజేయుటకు జేనతలు నాకు జన్మించిన
కొమరుండు కావలయునని కోరుచున్నారు. కావున హిమవం-
తునిపుత్రిగ యగు పార్వతియం దాత్మజునిఁ బడయుటకు
నిశ్చయించితిని మీరు హిమవంతునికడ కేగి కార్యమును
నెఱవేర్చికొని రండు. నేను మహాకోశీనదిదగ్గఱ మీరాక-
కు క్షిరక్షింపుచుందును. మీరచటికే రండు. అని యాజ్ఞాపిం

చెను. మహర్షులు శివాజ్ఞను శివంబుఁదాల్చి హిమవంతునికడ
కరిగి గిరింద్రా! బరమేశ్వరుని నీకుమాని వివాహమాడ
వలయునని కోరుచున్నాఁడు. నీవుజ్యోతిషలింగిని జగద్గురు
నకుఁ గూడ గురుండ వయ్యెడి భ్యాము లభించెడిది. అని
వటాకఁ బర్యవ్రాజ భార్యాపుత్రికలవైపుఁజూచి ప్రసన్నుఁడగు
ముఖవైఖరిని బట్టి లాఠి యాశ్రయ మిచ్చింగి మహానందకలతోఁ
గఁగూడఁ జూచి వత్సా! ఇటు కమ్ము, విశ్వాత్మకుఁ డగు
మహేశ్వరనకు నిన్నుఁబిలిచి యిహపరలోక తారకం బగు
కన్యాదానఫలం బనభంగింపఁ గల మహాభాగ్యము నాకుఁ
దట్టస్థించెడి నేనా భక్త్యుడను. అని వోకి మహర్షులతోఁ
బరమేశ్వరునివధుని మీఁక నమస్కరించి మన్నుడి అని నుడి
వెను. పార్వతి వారికి నమస్కరించెను. మహర్షు లామెను
దీరించి నుచు హూర్తమునుగూడ నిర్ణయించుకొని ప్రయాణమై
'మహాకోశ'దీయద్ద శివుని గలిసికొని కార్యసిద్ధిని నివేదించి
స్వస్థానముల కరిగిరి.

హిమవంతుఁడు కుమారానివాహమహోత్సవము
కొలుపు సకలసంభారములు సంపాదించి బంధుగణంబులనెల్ల
రావించి సిద్ధముగ నుండెను. అంతలో శంకరుఁడు కత్తిసహి
తులగు దేవమునులతో నచటికిఁ దరలివచ్చెను. హిమవంతుఁ
డు బరమేశ్వరుని దోడ్కొనిపోయి కళ్యాణమండపమునందుఁ
దనపుత్రికయగు పార్వతి నిచ్చి పాణిగ్రహణమహోత్సవము

మంగళవాద్యాదిసకలవైభవంబుతో నటవేర్చెను. అప్పుడు దేవతలు మహానందముతోఁ జార్వతీరాధునకుఁ బ్రణామము గావించి దేవా! పార్వతీవరిణయముచలన మన్మథునకు శావమోక్షము కలిగినది. నీవిపు డతని సేవ కంగీకరింపవలయు నని ప్రార్థించిరి. శివుం డందుల కంగీకరించెను. తోడనే మన్మథుఁడు వచ్చి కంకరుని పాదములపైఁ బడెను. పిదప నందఱును హిమవంతుని సత్కృతులొంది తమతమ నియముల కరిగిరి.

—, కుమారజననము —

అంతట శివుండు హిమవంతుని సత్కారములు పొంది ధర్మవర్తియగు పార్వతితోఁగూడఁ గైలాసమున కరిగి యచట నామెతో నేకాంతగృహమున నున్న సమయమున నొక పావుర మచటికి వచ్చెను. ఈశ్వరుఁ డాకపోతము నగ్నిదేవునిగా నెఱింగి కోపాదుణిత లోచనుడయ్యెను. తోడనే వైశ్వానరుఁడు కపోతమును విడిచి స్వస్వయావము లాల్పి భయమున గేహ్లోక్కి దేవా! నేను దేవేంద్రుఁడు వంతుఁగా వచ్చితిని. అతఁడు శత్రుబాధలకుఁ బాశబాలకుఁడవువాడు. నీ వేకాంతస్థుడ వగుటవలన బహు కాలమునుండి నీసేవ యతనికిఁ దటస్థింపదయ్యె. ఎట్టివాఁడైనను నంతకాలము మహానిపత్తులలోఁ బడి యుండఁ గలఁడు శి

కాపున నీసేవకొఱకు నే నిట్లువచ్చితిని. నీవు దేవసేవాధికారి
యగుటకు శక్తుడగు పుత్రుని సృష్టింపుము. లోకముల
రక్షింపుము. అసమయమున నే నిట్లు వచ్చినందులకు నాయకు
రాధమును దేవేంద్రుడు ప్రేరకుడైనందున నతని యవ
చారమును తమించి కాపాడుము. అని ప్రార్థించెను.

పరమేశ్వరుఁ దానహ్ని కలుకులు విని త్రనవుచిత్తుడై
యతని తమించి శ్రవయాగ్నివంటి తన తేజస్సును జాత
వేమనియంచుచెను. పార్వతీదేవి తన భర్త సేవకు భంగ
ము కావించినందునఁ గుపితయై యగ్నిదేవునిఁ జూచి నీవు
సర్వభక్షకుండవును గుప్తలోకము కలవాడవును భూమగర్భం
డవును నగుదువుగాక యని శపించెను. వీరిహోత్రుడు తన
కుఁ గలిగిన యాచడకు వశమయ నెట్లెట్లో యింతునికడ కరి
గెను. దేవసభాభవనంబున దేవేంద్రుఁ దానకుడై యుండ
వికృతాకారముతో నతికష్టంబున హుతాశనుడు వ్రేవేరిం
చెను. ఇంద్రాదిదేవతలు భయస్థులుంబును దోచనతనిఁ
జూచి నీయీమర్దశకుఁ గారణము. అది దే
వుడు పురందరుని జూచి మహాత్రయం నేను నీయానతిహా
వ్యునఁ గురోతమానమునఁ బార్వతీపరమేశ్వరుల యేకాంత
గృహంబును జూచితిని. ఈశ్వరుఁ దంతలు వర్చస్విగా నజింగి
క్రుధుఁ దాయెను.

అప్పుడు నేను నిజరూపమును దాల్చి భయకంపితగా త్రుండనై యథార్థస్మృతాంత మంతయు నివేదించితిని. అంత శంకరుడు వ్రసన్నుడాయెను. కాని వ్రశయకాలానలసన్నిభంబగు తన తేజంబును నాయం దుంచెను. తితేజఃబున నాయవ యవంబులు దద్దము లగుచున్నవి. నాప్రాణంబు లింక నిలువవు. నన్నెట్లైన యాయావత్తునుండి రక్షింపుము. అని పేడుకొనెను. నురేంద్రుడు వాచస్పతితో నాలోచించి పావకా ! నీ పీక్షణంబుననే గంగానదికడ కిరిగి యందున్నాము చేయుము. భాగీరథి యష్టమూర్తి శరీరములలో నొదిటి. కావున శివతేజంబాదేవి ప్రహించి నిన్ను గ్రహింపగలదు. ఆలసింపకుము. పొమ్మ అని పలికెను. అంతట వీతిహోత్రుడు గంగానదిలో రుద్రతేజము విడిచి స్నాతుడై బ్రతికితి నని సంకోషముతో నిజవాసమున కరిగెను.

అంతటఁ గృత్తికలను నాటుగురు స్త్రీలు మాఘమాసమునఁ బ్రాతస్నానార్థము గంగానదికి వచ్చి యన్నదిని స్తుతించి సమస్కరించి యందు స్నానము కావించుచుండిరి. అప్పుడు వారిగర్భములలో శివతేజము ప్రవేశించెను. వారు నదినుండి బయటికి వచ్చి రుద్రతేజస్సంభవమగు మహాతాపమునకు సహింపజాలక శోకించుచుఁ కొంతతడవున కొక శరవణంబునఁ దద్గర్భంబులుఃసర్జించి సుఖముగఁ దమతమ గృహముల కరిగిరి. కృత్తికలు శరవణమం దుంచిన యాటుభా

గంబు లగు రుద్ర తేజఃబులు గలిసికొని యాటుశిరస్సులు గల మగపిల్లవాఁ డాయెను. అతఁడు తేజోరాశివలె బీదీవ్యమానుడై ప్రకాశించుచుండెను.

—, కుమారుడు 'దేవతేనాపతి' యగుట.

అప్పుడు దివోకసులు గంగాదేవిని స్తుతించి యాశిశువును బోషింపవలయునని యాచించిరి. భాగిరథి దివ్యాంగనారూపముఁ దాల్చి యాశిశువుఁకుఁ దనస్తన్యముసంగి కాశాడుచుండెను. అంతలో నగ్నిదేవుఁడు గృత్తికలను నీవార్తనిని యచటికి వచ్చి యాశిశువును జూచి యానందము నందిరి. అప్పుడు గంగాదేవియు ననలుండును గృత్తికలను నీబాలుఁడు 'నాకొడుకు' 'నాకొడుకు' అని వరప్రముచు గలహింపఁజొచ్చిరి. అప్పుడు విమానమునెక్కి పార్వతీవరమేశ్వరులచటికి వచ్చిరి. పార్వతీజీవి యాబాలుఁడు జూచి యబ్బురమంది నాథా! యీబాలుఁడెవ్వఁడు? యీతని తలిదండ్రులెంతటి ధన్యాత్ములొకదా? యిట్టిసర్వలక్షణసంకున్నుండగు కుమారుఁడు నాకెచ్చటను గనఁబడలేదు. ఆహా! యీతని దేహతేజఃపుంజము నేమని చెప్పఁగలను? అని శలికెను. చంద్రశేఖరుఁడు మందహాసముచేయుచు దేవీ! నే నగ్నియందుంచిన బీజము సతఁడు గంగయందుంచెను గంగ కృత్తికయందుంచెను. వారి గర్భస్థంకర్మమున శరవణంబున నీబాలుఁడు పుట్టెను. కావున నీశిశువు

నీవుత్తరజే నీవే యట్టి ధన్యవు. నీ వీతనిఁ దీసికొనిరమ్మ అని కలిగెను. హైయవతి విమానము దిగి యక్కుమారునిఁదీసికొని ముద్దాడుడుఁ దిరిగి విమాన మధిష్ఠించి భర్తతోఁ గైలాసమున కరిగెను.

తోడనే గంగయు నగ్నియుఁ గృత్తికలును దమతమ వివాదములు చాలించి నిజావాసంబులకుఁ జరిగి పీడకుఁ బార్వతివందనఁడు కుమారుఁ డను నామమువడసి యాటవసినమున నె యుక్తవయస్సును సకలశత్రుశాస్త్రావిజ్ఞానమునుబొంది లోకైక వీరుఁ డయ్యెను. అప్పుడు దేవేంద్రుఁడు విబుధులతోఁ గలిసి కైలాసమున కిరిగి శంకరుఁడౌచి సాష్టాంగప్రణామములాచరించెను. మృశ్యంజయుఁడు కుశలవ్రతము కావించి యతని నాదరించెను. జిష్ణుఁడు కరములు మోడ్చి దేవా ! తారకానురుని జయించుటకుఁ గుమారనిఁ బంపవలయును. అతఁడు మాకు సేనావతిగా నుండ గలఁడు. అని యర్థించెను. శివుఁడు కుమారుని రావించి కుమారా ! నీ వింద్రశత్రువగు తారకానురుని వధించి సురలకు స్వర్గార్ధవతులనుగావింపుము. అందువలన జగదుద్ధారకుఁడవగువ్రాహ్మణు. అని యాజ్ఞాపించెను. కుమారుఁడు పిత్రాజ్ఞకు శిరంబునఁదాల్చి తల్లిదండ్రులకు నమస్కరించి వారియాశిర్వాదములు వడసి దేవేంద్రునితోఁ బ్రయాణమై శత్రుమార్గమును చాటి యమరావతీనగరసమీపమునకు వచ్చెను.

త్రిదశులు చిరకాలమునకుఁ దమనగరమునకు రాగలి
గినందులకు ఫలసించియు స్వర్గపురమునఁ దారకాసురుడు గఱఁ
డనుభయంబున నీవు ముందు నమవుము నీవు ముందు నడువుము.
అని పలికికొనుచు ముందునడచుటకు జంకుచుండ మాన్యాతు
రుఁడు వారింజూచి శిశునవ్వనవ్వ నుల్లర్జునాహారా ! మీరు
భయపడకుఁడు నేను ముందుందును రండు. తారకాసురుడు
నాకంటఁబడినేని యాక్షణంబుననే యాతని నూపుమాపెదను
అని గఱభీరముగఁ బలికి ముందు నడువఁదొడంగెను. విబుధు
లంతట ధైర్యముతో నాలిగి వెంట నడువఁజొచ్చిరి. సువాసీరుడు
స్కందుని ముందుగ వైజయంత మను నాత్మసాధమునఁ బ్రవేశ
పెట్టి దేవసైన్యములకెల్ల నధిపతిగా నభిషేకము గావించెను.

—• కుమారుడు తారకాసురుని వధించుట —

అంతటఁ గుమారుడు “అదితికశ్యపులను” గాంచి
సాష్టాంగప్రణామము లాచరించి వారి యాశీస్సులను బొంది
విజత్వీర మను సరదము నెక్కి శక్తి యకునాయుధమును ధరించి
ఖళనిర్జరులును యోధులై వెనువెంట వచ్చుచుండఁ బ్రళయ
కాలరుద్రుఁడువలెఁ దారకాసురునిపై దండెత్తెను. అంతటఁ దార
కాసురుడు చారులవలన గుహుని సాహాయ్యమున నింద్రుఁడు
తనమీదికి దండెత్తి వచ్చుచున్నాడని విని మండిపడి చతురంగ
బలములతోఁ గూడి దేవసేన నెదర్కొనెను.

రాక్షసాధిపతియగు తారకాసురుడు దేవేంద్రదాదిదిక్పాలకులను నాగాస్త్రమునఁ గట్టివైచి వాయువ్యాస్త్రమున దేవసైన్యమునెల్ల హతముగావించుచుండెను. రణవండితుండగు శక్తిధరుడు తనదర్శన మొపేసి యింద్రాదులను నాగపాశబంధ విముక్తులఁగావించి నాగాస్త్రమున వాయువ్యాస్త్రమును సంహరించి మాయా యుద్ధనిపుణుండగు తారకాసురునిపై కురికి యాతని పక్షస్థులము శక్తివ్రయోగముచే బ్రద్దలు గావించెను. తారకాసురుడు పర్వతశిఖరమువలె నేలపైఁగూలెను.

పిమ్మట దేవేంద్రుడు వరమానందమునఁ గుమారుని శ్లాఘించుచు దేవలతోఁగూడ స్వర్గమునకుఁజేరి యథాపూర్వముగా నాధిపత్యము వహించెను

మేఘసందేశము.

ఒక యక్షుడు కుబేరునియొద్ద నుక్కోగఁడు చేయు
ముందెఁడు. ఆతఁ డొకనాఁడు తనయధికారమునఁ బ్రయాదము
చెంది తప్పఁగావించెను. అందువలనఁ గుబేరుఁడు కుపితుఁడై
యతనికి శిక్షగా నొకసంవత్సరము భార్యావియోగ మనుభ
వించునట్లు శాప విచ్చెను. యక్షుఁ డాశాప మనుభవించు
టకుఁ జిత్రకూటాశ్రమములగు నివసించుచుఁ గొంతకాలము
గడపెను. ఆపాథశుద్ధచరిత్రునాఁడు చిత్రకూటవర్వతప్తఁ
జటియలయందు మేఘము నట్టఁగుగ న్యాపించి యుండెను.
అప్పుడు విరహవేదనాభారమున నున్మత్తావస్థలో నున్న
యక్షుఁడు శ్రావణాయానము సమీపించినది వియోగమునఁ
గృశించి నా భార్యకు నాక్షేమోపకారము వంపవలయు. లేని
చో నామె జీవించ దని మనమునఁ దలపోసి యామేఘమును
జూచి మేఘుఁడా! నీవు లోకప్రసిద్ధములగు పుష్కరావర్తక
మేఘముల వంశమువఁబుట్టితివి. త్రికోకాధిపతియగు దేవేంద్రు
నకుఁ బ్రభాసపురుషుఁడవు. కామరూపుఁడవు. కావున నే
నొక కార్యసిద్ధికోటకు నిన్ను యాదించుచున్నాను. గొప్ప
వానిని యాదించి కార్యసిద్ధిని జడయక పోయినను నది మం
చిదియే అధముని యాదించి కార్యసిద్ధిని బొందినను నది
నీచాతి నీచము.

నేను కుపితుఁడగు కుబేరుని శాపముచేఁ బ్రయాని
యోగదుఃఖ మనుభవించుచున్నాను. నాసందేశమును నా
ప్రియురాలికిఁ దెలిపి మాయురపుర సంతాపమును నీవు వాక
వలయును. నాప్రియురాలు “ఆలకాపురంబున” నున్నది.

దానికిఁ ద్రోవ చెప్పెదను వినుము. ఇప్పుడు నీవు త్రదిశ కరుగవలయును. మార్గమధ్యమున “ఆమ్రకూటము” అను నొక కర్వతము కలదు. అది మామిడిగున్నలతో నీండి ఫలపుష్ప వల్లవతోభావిశేషములు గలిగి కన్నలకుండువై యుండును. నీవచ్చటఁ గొంతతడవు విశ్రమించి మార్గాయాసమును దీర్చి కొని ప్రయాణమై సర్వదానడిలో న్యచ్చజలంబును ద్రావి యచటనుండి విడిశానగరమున కరిగి యందలి వైభవంబులను జూచి నేత్రవలనడిలో నీరు గ్రోలి తత్తీరమున నున్న నీచైర్గి యందు విశ్రమింపుము. తిరిగి బయలుదేటి యజ్జయినీ నగరమున కరుగుము. అది తప్పక చూడఁ దగినది. అది యలకా పురమున కరుగు దానికిఁ బడమరతట్టునఁ గొలఁదిమారమున నుండును. దానికి నడుమ సిద్ధింధ్యానది కలదు. అందలి చల్ల గాలిచే మార్గాయాసము పోఁగొట్టుకొని యజ్జయినికి బాహుళ్యంబును సకలవిస్త్రువిశేషములును మనోహరములగు నుద్యానవనములను గమ్మనితావులఁ జిమ్ము పలిగాడ్పలునూ మందరములగు తామరకొలంకులును జిత్రకలావిశేషములును నీహృదయమున కానందము కలిగింజఁగలవు. అది భూలోక ఘోరమను ఖ్యాతి గడించెను. అచట శివ్రమును నొకనది కలదు. దాని కనతిదూరంబున మహాకాలమును తేత్రరాజము గలదు. అచటఁ జుండీశ్వరుఁడు ముఖ్యుడైవము. అద్దేవుని దర్శించినవారియభీష్టములు తప్పక సిద్ధించుచుండును. నీవచటి కరిగి దేవదర్శనముచేసికొని సాయంకాలసేవయందుఁ బాల్గొనుము. పిదప గంభీరానది మీఁదుగా దేవగిరికిఁ బోయి యం

దుః బ్రసిద్ధదేవుడగు తుమారస్వామి వారాధించి రంతిదేవుని
రాజధానియగు దశపురమున నుండు చర్మవృత్తిని దాటి
బ్రహ్మవర్తదేశము మీఁదుగాఁ గుఱుత్తేతమున కరుగుము.

అందు సమస్తపాపములను హరించు ధర్మస్థినిదికలదు.
దానిని సేవించుకొని గంగానదికి బోయి తదారాధనమునఁ
బవిత్రతను గాంచి యచటనుండి హినువత్సృతమునకుఁ జేరు
ము. అది మహేశ్వరుని పాదస్పర్శమునఁ బరమవచిత్రమని,
అన్నినగములలోఁ బేరెన్నికఁ గన్నది నీ చచ్చట విశ్రమింపు
ము. తరువాతఁ గ్రౌంచాచలమున కరిగి యచటివిశేషము
లవహించి కైలాసరద్యతమునకుఁ బొమ్మ అందుఁ బార్వతీ
వరమేశ్వరు లుండురు వారి దర్శనమున నిపు ధన్యాత్ముడవు
కాఁగలవు. నీవాశ్రయమున నుండి ఈ బేరదిశకుఁ జూచినచో
నలకానగరము కనబడును. అది యశ్వేశ్వరులకు రాజధాని
యై సకలసంపదలతోఁ దులదూఁడును సమరావతిని మించి
యుండును. దానికి వెలుపల నొకయూరాయము కలదు. అందుఁ
జంద్రశేఖరస్వామి కలఁడు. అతఁ డన్వరమునకు భూషణము.
ఆనగరమునఁ గుబేరుని భవనము కలదు. దానికి నుత్తరభాగ
మున మాగ్ధహనుండును. దానికి వెలుపల నొక క్రీడాశ్రై
లము కలదు. నీవు నేను చెప్పిన గుర్తులను బట్టి యాశ్రైలము
నకుఁ జేరి యచట విశ్రమించి నాప్తిమురాలిని గనుఁ గొను
ము. ఇప్పుడామెభర్తృవియోగదుఃఖమున సొమ్ములు పెట్టుకొ
నక తల దువ్వకొనక మంచిచీరలు కట్టక యలంకారహీనమగు

రూపమాత్తో మిగులఁగృశించిన శరీరముతో దైవ్యమును వెలి
పుచ్చుచుండును.

అంతట నీవు నాప్రియురాలితో సాధ్వీ ! నీభర్త చిత్ర
కూటాద్రియందుఁ గుళలమున నొన్నవాఁడు. రాత్రివివములు
నీస్వప్నములతోడను నీవ్రతికృతులతోడను గాలము గడుపు
చున్నవాఁడు. నిన్ను స్మరింపని కాలము లేదు. ఇక నాలుగు
మాసములు మాత్రమే మీకెడఁబాటు కలదు. ఈస్వల్పకాల
మును గన్నులుమూసికొని యెట్లో కడవవచ్చును ధైర్య
ముతో నుండుము. నేను నీభర్తయొద్దనుండియే వచ్చుచుంటి
ని. అని చెప్పి తిరిగి నాప్రియురాలి కుళలోదంతము నాకుఁ
జెప్పి నాజీవితము నెలాపుము. అని శలికెను. అంతటఁగామ
రూపుడగు మేఘుఁడు దౌత్యమున కంగీకరించి యత్సుఁడు
చెప్పిన మార్గమున నలకాఁగరముఁ జేరి యందు యత్సునిప్రియు
రాలినిఁ గనుఁగొని యామెకు భర్తృపంధేశమును చెలిపి సంత
సింపఁజేసి మరలఁ జిత్రకూటశైలమునకు వచ్చి యత్సుఁకుఁ
బ్రియాక్షేమవార్త నెఱింగించెను. యత్సుఁడు సంతోషముతో
మిగిలిన మాసములు గూడ నచ్చబనే కడపి పిదప నలకాపత్తన
మునకుఁ లోయి తన ప్రియురాలితోఁ గలిసికొని కుజేరుని
యనుగ్రహము వడసి యథావ్రతకారము గౌరవాధికారము
లందెను. అంత నాయత్తుదంపతులు పరమానందముతో సుసార
పౌఖ్యము లనభవించిరి.

కిరాతార్జునీయము.

ద్వైతవనమందుఁ బాండవు లరణ్యవాసము చేయు
చుండకాలమున నొకనాఁ డొకవనచరుఁ డచటికి వచ్చి ధర్మ
రాజునకుఁ బ్రణామముఁ జేసి భక్తినివయుంబులు గదుర దోసి
ల్లోగ్గి మహావ్రభూ ! నేను మీయాతి చొవ్వనఁ గురుదేశ
ముల కరిగి దుర్యోధనుని వ్రవర్తనము సంతయుఁ గనిపెట్టి
వచ్చితిని. యథార్థమును దెలుపుట చాకుల ధర్మము. హితకర
ములగు వలుకులు ప్రీయకరములు గావు నావలుకులు కఠిన
ములుగఁ దోచినను నవి పథ్యములుగ భావించి నన్ను ఊమి
కవలయును.

—: వనచరుఁడు ధర్మరాజునకు దుర్యోధనుని వర్తనము దెలుపుట :—

దుర్యోధనుఁ డిప్పు డప్రతిహతముగ రాజ్యమును బాలిం
చుచుండినను వనవాసముఁ జేయుచున్న నీవలన నెప్పటికైనను
దన కువద్రదనము గలుగఁగలదని శంకించి ధర్మరాజుకంటె దు
ర్యోధనుఁడు మంచివాఁడని ప్రజలకు విశ్వాసము గలిగించినచో
రాజ్యమంతయుఁ దనకు స్థిరముగ నుండఁగలదని యెంచి లేనిగు
ణములను దెచ్చిపెట్టుకొని భృత్యులను మిత్రులుగను మిత్రుల
ను బంధువులుగను బంధువులను దనతో సమానులగు రాజాధి

రాజులుగను గౌరవాదరిములతోఁ జూచుచుఁ బ్రజల కనేకములగు సౌకర్యములను గలిగించుచు నావాటికిఁ బ్రజానురంజకుఁ డగుచుండెను. రాజులలో గౌరవమును సంపాదించి వారలు తనకాసనమును బుష్పమాలవలె శిరములఁ దాల్చునట్లు వర్తించుచుండెను. ఫలసిద్ధినిబట్టి యతని కార్యాంభముల నూహింపవలయునే కాని వేటువిధమునఁ దెలిసికొన శక్యములుగావు. సామాన్యపాముము లతనిచేతిలోఁ జీయుబొమ్మలు. అతఁ డెట్లని మిమ్ములను శంకుఁజేయ వలయునని యత్నించుచున్నాఁడు. కావున మీ రింక సంతమాత్రము నుపేక్షింపఁదగదు. తత్రుతీ కారమునకుఁ దగిన యత్న మొనరింపుఁడు. అని విన్నవించి యుద్ధిష్ఠిరునివలన సత్కారముల పొంది స్వృహ మనకుఁజనెను.

—: ద్రౌపదియభిప్రాయము :—

అంతటఁ బాండవాగ్రజుఁడు ద్రౌపదీభవనమున కేగి యచటఁ దమ్ములను ద్రౌపదినిఁ జూచి వారికి వనచరుఁడు దెచ్చిన వర్తమానము తెలిపెను. ద్రౌపదీదేవి యుద్ధిష్ఠిరునితో, రాజేంద్రా! నేనాఁడ దానను. మీపాటివారియొద్దమాటలాడుట శంతమాత్రమును దగను కాని వాహ్మదయావేగమును బట్టి కలుకఁ దలఁచితిని. మీపంశపారంపర్యమున వచ్చుచుండిన రాజ్యమును నీబుద్ధిపూర్వకముగ విడిచిపెట్టితిని. కవచములేని యుద్ధవీరుఁడు తీక్షణశరంబులకు గుఱియగునట్లు కపటాత్ములయొద్ద

నిష్కలముగ వర్తించు యాధునిక పరాధవముల పాలగు
చుందురు. ప్రారబ్ధవశమునఁ గష్టములు ప్రాప్తించినపుడు సంతో
షముతో ననుభవింపవచ్చును. కాని సాటివాడగు శత్రువు
కల్పించిన కష్టముల నభిమానవంతులు సహించఁజాలరు. ఉత్తమ
క్షత్రియవంశమునఁ బుట్టి పరాక్రమమును విడిచి దీనవృత్తికిఁ
బాల్పడి భీమార్జునాది మహావీరులను సముతము నిర్వీర్యులఁ
జేయుట యుక్తముగాదు. మానసియులు నీవర్యులను గర్హించు
చున్నారు కావున నికనైనను పౌరుషమును వహించి శత్రు
వులను రూపుమాపి సీక్తిరివి నలుదెసల సంపుము. అని పలికెను.

—: ధీమనియధిపాయము :—

అంతట భీమసేనుఁడు అగ్రజా ! స్వల్పమగు నావధం
బున నధికగుణమున్నట్లు స్వల్పమగు ద్రావదీవాక్యమున నధి
కార్థము కలదు. నా కామె పలుకులు కర్ణానందకరములుగ
నున్నవి. మనము పౌరుషము వాత్ర యంచి శత్రువుల నివృత్తి
తెగటార్చుట యుక్తము. మనకు వారు నియమించిన వనవా
సావధితోఁ బనిలేదు. మన మంతవఱకు నిశీక్షించి యుండి
నను బరమదుర్మార్గుడగు దుర్యోధనుఁడు చిరకాల మనుభ
వించిన రాజ్యసంపదలను విడుచుట కిష్టపడఁడు. ఒకవేళ సతఁడు
మనపాలు మనకిచ్చినను వాచిచ్చపునాటి కాసించినచో మన
బాహుబలములు మనపౌరుషములును నిరర్థకము లగును. మాన

వంతున ఈత్సాహశక్తి ప్రధానమైనది. అది ప్రభుశక్తికి గూడ మూలకారణము. ఉత్సాహశక్తిగలవానికి దగ్గరపొరువమే సకల కార్యములు సాధించుటకు ముఖ్యముగ సహాయపడును. అతని కన్యల సాహాయ్యములు నిమిత్తమాత్రములు. తేజశ్శాలికి బరాక్రమమున నార్జించిన జీవనమే జీవనము. మూలధనునకు నస్తోత్రములగు ప్రాణములను విడచి స్థిరమగు యశస్సును సంపాదించుటయే ముఖ్యకార్యము. రాజ్యప్రాప్తి యానువంగికఫలము. జరులు బూడిని గాలఁ దన్నదుట. ప్రజ్వలించెడి యగ్నిని జూచి భయపడుదును. పింహము గర్జించెడి మేఘములను సహజముగనే పైకొనుచుండును. తేజశ్శాఖలమగుమనము శత్రుదాయమును జెప్తులారవిచించు దత్కృతవరాభవములకుఁ గొందుచు నుండుట కంటె నీచాతినిచవిగు కార్యము వేటొకటిలేదు. కావున నీరీక్షనైనను బరాక్రమింపుము. కాలవిలంబము మంచిది కాదు. శత్రువు రాజమండలమును వశము గావించుకొనును.

ఇవ్వుడెన్ని శత్రుబలముల నైనను జల్పి చెండాడుటకుఁ జండవిక్రమములగు నీనలుగురుతమ్ములును శత్రులై యున్నారు. అని క్రోధోద్యేకమునఁ బలికెను.

—: యధిష్ఠిరవి యభిప్రాయము :—

ధర్మరాజు భీముని శాంతవాక్యముల నూరడించి భీమా! నీకలికినపలుకులు యథార్థములు. కాని నాహృదయమున

కింకను నొక నిర్దిష్టమార్గము స్ఫుంచుట లేదు. ఒక నిర్ణయము లేక త్వరపడి యేకాగ్రమును జేయరాదు. అట్లు చేసినమేని పలువిధములగు నానందలపాలు గావలసి వచ్చును. మంచి దృష్టిలను విమర్శించి కార్యము లాచరించునాఁడు. త్వరపడవలను బొందఁగలఁడు. శరీరమునకు శాస్త్రము భూషణము. శాస్త్రము నకు శరీర మవతరము. శమమునకుఁ బరాక్రమ మలంకారము. పరాక్రమమునకు నయవివేకము మండఁగను. కావున విచార్యనజ్ఞులములేక కేవలపరాక్రమము నాధారముగాఁ గొని రుద్రరంగమాలకుఁ గుల ముహునర్థములకుఁ గారణము జనుసిద్ధిలిగోరు నాఁడు మొదలు. గోధాదిలికారజలితమును నజ్ఞులమును వివేకమును బోగొట్టికొని పిదపఁ గార్యఫలమును కర్తయునుచుకొని యుపాయపూర్వకమును పౌరుషముచేఁ గార్యము చాఢించుకొగవలయును. కేవల పౌరుష మనర్థావహము మాత్రుఁడై యుండును భేదముల ననుసరించి మార్దవమును దైక్ష్యమును బొందుచుండునో యట్లే వివేకశాలి యగువాఁడు ననుమానమయగుట ననుసరించి మృదుభావమును దీక్ష భావమును బొందుచుండవలయును. కేవలక్రోధము నుపయోగింపరాదు. మనమీనమహిమున శాంతించి కాలవినాశమున కెదురుచూచుచుండుట మేలు. దుర్యోధనుఁ డెన్నియన్నము లొసరించినను యాదవ్రలు సమమును వచ్చినప్పుడు మనపక్ష మవలంబింతురేకాని శత్రుపక్షమునఁ జేరరు. ఇది నిశ్చయము. తక్కిన భూ

పాలురుగూడ మనయందు మంచిభావము గలవారు. వారును దైవికక్షము నవలంబించువారు కారు. బుద్ధిమంతుఁడు దురాత్ములగు శత్రువుల సంహదభ్యుదయములకుఁ గినియక యోగ్నితో సూరకుండినచోఁ దత్సంపదలే వారియావదలకుఁ గారణములు కాఁగలవు, అని నీతివాక్యములు బోధించుచుండెను.

—: వ్యాసుఁడు అర్జునునకు మంత్రోపదేశము చేయుట :—

అంతలో వ్యాసమహర్షి యచటికి వచ్చెను. ధర్మరాజు బహుశ్రద్ధాభక్తులతో నక్ష్మాసింద్రున కర్ఘ్యపాద్యాదిపత్కారము లాచరించి దైవికముగఁ బ్రాప్తించిన యమ్మహాత్ముని దర్శనమున కనుందానందము నందుచు మహాత్మా! పుణ్యాత్ములకుఁగూడ లభించని నీదర్శనము నేఁడు మేఘములేని వర్షము కగిది మాకు లభించినది. మాపూర్వపుణ్యములు ఫలించినవి. మేము ధన్యాత్ములము. మాకు కర్వమును జేకూరినది. నిష్ప్రహలగు మీదర్శనము మా కేశుభములు సమకూర్చుఁ బ్రాప్తించినదో విశిష్టముఁ గుతూహల ముదయించుచున్నది. అని కలికెను. పరాశరాత్మజుఁడు, రాజా! దుర్యోధనాదులు కవటోపాయమున మీరాజ్యమును దీసికొని మిమ్మిట్లు నట్టడపుల పాలొనరించుట శోచనీయముగఁ గన్పట్టుచున్నది. వారు కుత్సితమార్గమున మీరాజ్యము హరించిరిను మీరు క్షత్రిధర్మానుసారముగ రణరంగమున శౌర్యమును జూపి రాజ్యమును

సాధించుకొనుట యుక్తము. కాని శత్రువక్షమున నిశుచరి
యొక్క నర్హములు భూమండలమంతయు నొక్కపెట్టిన
జయించి వశమగుటకు దిరస్కరించిన వీర్ముఖులు నెక్కి
కట్టించుట ద్రోణుని మహానిరదేశ కష్టములు గలవు. నా
ని జయించుటకు మా వశములు చాలవు దివ్యశక్తి వాల్చిన
వలయును. ఇది తపస్సప్యము అగుటకు నే నిపుడొక ము
త్రమును గురజేసిచెడను అని యగుగ్రహ ప్రార్థకముగ
జలుపిమాడ అర్జునుఁ డన్నయాతివధిని మురింపుచుకరి కరి
గెను. వ్యాసమహర్షి పాండవులపై కుండకుండ ముర
జేసింది తద్వ్యాధిగారలు చివరించి పార్థా! ముద్రకీలై
లము పిద్దితై న్నను అందు పురుగుబద్ధులవై యామంత్రగాజ
మును జరించి పిద్ధిని బడచుటకు గుహ్యముగ నున్న
వచ్చి నిన్నుక్షేత్రచారణ దీరించి పోగలము అని చెప్పి
తా సంకర్షితుం డయ్యెను.

—: అర్జునుఁ డింద్రకిలవర్షకమునఁ దపస్సు చేయుట :—

పిమ్మట గుహ్యములు తెచ్చెను. అర్జునుఁడు సోదరులగు
ధర్మరాజుమల యువ పతివధిని ద్రావడి ముఖిమానప్రాంత
ములగు వాక్యములను విని కార్యదీక్షకు గ్రహించి గుహ్య
కునితోఁ బ్రయాణమై హిమ కర్పరకపు బ్రహ్మాండలయను
నింద్రకిలఖరముమీదికిఁ జేరెను. గుహ్యములు తత్ప్రదేశ

విశేషముల సర్వముఁకుఁ దెలిపి వ్యాసమునిండుని యుపదేశా
నుసారముగ నిశ్చలమనన్ముడవై తపము గావింపుము. మంచి
కార్యము లాచరించునపుడు పలువిఘ్నములు కలుగుచుండును.
నీవు వానిని లక్షింపక జాగరూకతతోఁ గార్యసిద్ధికిఁ గృషిస
త్తుచుండుము. అని బోధించి నిజావాసమున కేగెను. ధనం
జయుఁ డింద్రకీలవనమధ్యమున నియమపాలనము చేయుచు
గురూపదేశానుసారముగఁ జిత్తము నేకాగ్రముఁజేసి తీవ్రతపం
బు పలువఁదొడంగెను. క్రమక్రమమున నతని తపం బచిరకాల
ముననే పరివర్తకకళకు వచ్చెను. అప్పు డచ్చట నుండు వన
పాలకులు దేవేంద్రునికడ కరిగి యతనికి నమస్కరించి జేనా!
యింద్రకీలాచలమున నొకపురుషుఁడు ఘోరతప మొనరించు
చున్నాఁడు. అతఁడు ధనుర్బాణాదులు ధరియించి జహూభి
లాషమున నున్నట్లు చూపట్టుచున్నాఁడు. అతఁడు ఋషివంశ
జుడని కాని రాక్షసకులసంభవుడని కాని క్షత్రియాన్వ
యుడని కాని మేము నిర్ణయింపఁజాలము. కాని యతనియందు
మహాపురుషలక్షణములు గలవు. ఇప్పు డతని తపఃప్రభావం
బుఁగఁ గ్రూరమృగములు పయితము పరస్పరవైరములు విడిచి
నవి. ఋతుభేదములు లేక సకలపాదపంబులును బుష్పించు
చున్నవి. సర్వదా సుగంధవాతపోతములు వీచుచున్నవి. అంత
టను మనోహరమగు వ్రకృతిలక్ష్మి లాండవ మాడుచున్నది.
అకసము నిర్మలముగ నున్నది. భూతగణము లతనికి సేవలు

ఫలువుచున్నవి. ఈవిషయమును దేవరసన్నిధిని విన్నవించుటకు మేమిటకు వచ్చితిమి. అని కలికి తదాజ్ఞను గైకొని వెడలిపోయిరి

అనురేంద్రుడు వసపాలకుల కలుకులవలన సత్తరస్వితన సందనుడగు పార్థుఁ డని గ్రహించి సంతసించి హృద్గతాభిప్రాయమును వెలిపుచ్చక యవ్వరసలను రావించి యాద్రక్షీమమున నుండు తపస్విసమాధి కంతరాయములు గలిగింపుఁడని యాజ్ఞాపించెను. అవ్వరస లుత్సాహముతో శీఘ్రముగ నింద్రక్షీలవసమునకరిగి యచటఁ దపోనిష్ఠాగరిష్ఠుడగు పార్థుని సమాధినుండి తొలఁగించుట కనేకవిధములగు శృంగారచేష్టలు కావించియు సతనినెంతమాత్రమును జలించఁజేయలేక తుదకు విఫలమనోరథులై తదవమానమునకు సిగ్గుఁజెంది చేయునదిలేక యింద్రునికడకు వచ్చి తదస్త్వితాంతము సతని కెఱుకఁబఱచిరి.

— ఇంద్రుడు అర్జునునకుఁ బ్రత్యక్షమగుట. —

అంతట దేవేంద్రుడు వృద్ధమునివేషముఁదాల్చి యర్జునుని యాశ్రమమున కరుదెంచి యతనిసవర్యలను బరిగ్రహించి యాసనాసీనుఁడై తనబ్రహ్మవర్చసముచే నన్ముకము బుట్టించుచు లావనా ! నీవు సవయావనముననే విరక్తితో నిట్టిగాఢతనం బారంభించితివి. నాకిన్నియేండ్లు గడచియు నింకను కవయాభిలాషము తగ్గుట లేదు. నీదేహసౌందర్యమునకు

సగ్గణసూత్ర తరిమున్నది. లోకమున సూత్రమంతయు లభిం
తును గాని వారికి సగ్గణములుండవు. వసిడికిఁ బరిమళ ముట్టి
నట్లు నీకు సగ్గణపు జనుట్టివది. సూత్రవచనవకలవృత్తికప్పుడు
రక్షణీయములు. గనిపించినను సుధార్థముగ విచారించిన
చో నవి శరత్కాలవయోదములకైవడి క్షణభంగురములు.
దుఃఖములు జననమరణాది బహుక్లేశములతోఁ గూడిన
సంసారము దుఃఖమయము. ప్రాజ్ఞుడు సంసారత్యాగమునకు
యత్నింపవలయు. సీతూర్వపుణ్యమున నీకు ముచిబుద్ధి కలిగి
నది. కాని పోషణ వేదికకు వూరి నాకు సందియము రాదయి
చున్నది. సుముఖులకు ముఖము వల్లలాజినములు
దక్క నన్న బలు పొందు. వారి కహింసావ్రతము ముఖ్య
ము. అందు దెలిస్తేను గేవలము శాంతనము తాండ
వించు పొందు.

నీవు మౌనములతోఁబాటు భయంకరములగు ధను
ర్బాహులును ఖడ్గచిహ్నులను గూడ ధరించి తపన గావిం
చుచున్నావు. నీయందు వీరశాంతనములు రెండును దాం
డవమానుమన్నవి కావున నీకు శత్రుజయభిలాషయు కల
దని స్పష్టమగుచున్నది. కాని శ్రోధలక్షణమగు నాయుధ
మెక్కడ? శత్రులక్షణమగు తపన బెక్కడ? వరస్పరవిరుద్ధ
గుణంబులుగల యీరెండింటిని నెట్లు పొందు పొనగుట.
గేవలము మోక్షము నార్జించుట కుపయోగింపదగిన తప

న్మను దుచ్చఫలంబుల కుకయోగించుకొనుట వ్యచ్ఛజగంబును
బంకమున మలినము కావించుటయని యెఱుంగుము. శ్రీఈ
క్రతిబంధకములును నతిచంచలములును సగునర్థకాయముల
కావించి తపస్సును బాడుచేసికొనకుము. రణోత్సాహమును
విడుపుము. శరమార్గము నాపింపుము. అంతశ్శక్తులను
జయించి క్రవంచముసంగీయు జయించినవాడవు కన్నా అం
తస్థులకు జయింపలేనివాడు వృషభమునలె వ్యాదా
వరులకు దాస్యమొనరించుచుండవలయును. జాహ్నువలయు
చే బరమకవిత్రమగు నీశైలముననే తపోధనుండవగు విక్ర
ముక్తికాంత వరింపఁగలడు. శస్త్రమును విడుపుము శాశిని
బూనిము. అని బోధించెను.

అంతట సర్జుడును తాతా! నీయువదేశములు యథా
ర్థములు. సంనియములేదు. కాని యూషకక్షేత్రమున నాటి
విత్తనములవలె సగర్భుడ నగు నాయెడల నిపు చేసికయువ
దేశములు నిరర్థకములు. నేను క్షత్రియకులమున జన్మించితిని.
పాండురాజునకుఁ దనయుఁడను. ఉత్తరకురుదేశములను జయిం
చి ధనమును దీసికొని వచ్చినందున నాకు ధనంజయుఁడను
పేరు వచ్చినది. నాయున్నయగు ధర్మరాజును దాయాదులు
కవటద్యూతమున నోడించి మూరాజ్యమును హాసించి. శత్రు
జయార్థము వ్యాసయహముని నా కింద్రమంత్ర ముపదేశించి
యీశైలమునఁ దప మాచరింపుచుని శాసించెను. శత్రువులు

మోసరించిన యవకారములును వారు మాయెడఁబ్రవర్తించిన
 సీచవర్తనమును నాహృదయమునఁ గోపానలముకు రగులుకొలు
 పుచున్నవి. మాకు వారొసరించిన యవమానమునకుఁ బ్రతికా
 రము చేయఁజాలకపోతినేని నాజీవితము వ్యర్థము. మాసహీనుని
 బ్రతుకు తృణావమానము భూవతి మానమును గాపాడుకొను
 సంకాలమును గీరిని యైశ్వర్యములను నార్జించి భూమికి రాజ
 స్వతీనామమును స్థానము చేయఁగలడు.

నే నిప్పుడు సమాధితరంగములవలెఁ జుచలములగు సర్థ
 కామసుఖముల కాసిచుటలేదు. జాశ్వతాసందయావ మగు
 మోక్షముఁ జేరుటలేదు. శత్రువులను సంహరించి మాకీర్తిఁ
 గలిగిన కళంకమును బాపుకొనవలెనని గాఢముగ నిభిలషించు
 చున్నాను. వైరివర్గమును దెట్టార్చి వంశలక్ష్మీ నుద్ధరింపక
 మోక్షప్రాప్తికిఁ బ్రయత్నించుటెట్లు? అరివర్గము లవహరించిన
 కీర్తిని దిరిగి సంపాదించలేవాఁడు తనస్మృతుఁడు. శత్రువులను
 హరిముగావించక శోభ ముపశమించక జేపికొనువాఁడు పురు
 షుఁడని చెప్పుటెట్లు? అదియెంతక యాశ్రమక్రమము ననుస
 రించి గృహస్థాశ్రమమున నున్న నేను జననియు సగ్రజుండును
 నుండ వారి యనుమతిలేక వాసప్రస్థాద్యాశ్రమాంతరముల
 స్వీకరించుటెట్లు? అట్లాశ్రమాంతరముల సందక బ్రహ్మగర్భము
 నను యత్నించుటెట్లు? నీవ వనింపుము. నేను స్వధర్మచుగు
 క్షత్రియధర్మము ననుసరించి యుద్ధమున శత్రువులను బహుమా

య్యటయే ప్రస్తుతకృత్యముగ నిర్ణయించికొంటిని అని గంభీరము
గఁ బలికెను.

అంతట వృద్ధమునిరూపముననున్న జేపేత్రుఁడు స్వస్య
రూపమునఁ బ్రత్యక్షమై యాపం నాతిశయమునఁ గుమారునిఁ
గాఁగిలించుకొని ధవంజయూ! నీతపమునకు మెచ్చితివి. ఇంక
నీశ్వరునిఁగూర్చి తపం బావించి యతని పాత్రుత్వముని గాఁగి
పుము. అప్పుడు నీవరాక్రమ ముత్రహితముగఁ బ్రకాశించు
గలదు. దిక్పాలురుగూడ నీకుఁ దగిన వరములను బ్రసాదించు
గలరు. అని శాసించి తా నంతర్హితుం డాయెను.

ఈశ్వరుఁడు సిద్ధమునుల నోదార్పుట.

పాండవమధ్యముఁడు వాసవవచనానుసారముగ మహే
శ్వరునిఁగూర్చి తీవ్రతపములు సమీపదోషఁగెను. క్రమక్రమ
మునఁ దత్తపోజనితంబగు తాపము హెచ్చి యచటి సిద్ధమును
లను దహింపఁజొచ్చెను. వా రాముగ్నికల్పముగులేశమృతకుఁ
దాళఁజాలక కరమేశ్వరుని దరి కరిగి యని కీవృత్తాంశముఁ
దెలిపి మహ్మూ రక్షింపవలయునని మొఱవెట్టిరి. దయాభవగు
శంకరుఁడు వారియెడలఁ బ్రసన్నుడై మునులారా! చతురాన
నుని ప్రార్థనవలన సధర్మకరులగు దురాత్ములను సంహించుట
కిప్పుడు సరనారాయణు లిరువురును భూలోకమున సవతరించి
యుండిరి. వారిని కృష్ణార్జునులని వ్యవహరింతురు. వారిలో

నరాంశసంభూతుడగు నర్జునుడే యివ్వడింద్రకీలమున దళము
చేయుచున్న పురుషుడు. అతడు బదిరికాశ్రమమున ? వసించు
వాడు.

అతడు దురాత్ములను మహావీరులు గను శత్రువులను
యాత్రమాపుటకు నన్నారాధించుచున్నాడు. అతడు దేవకా
ర్యము నిర్వహించుచున్నాడని తెలిసికొని మూకదానవుఁ డిక్కు
డేకాంతముననున్న యతని జంపుటకు పరాహరూపముఁ దాల్చి
తదాశ్రమమునకుఁ బోవనన్నాడు. కావున నేనుగూడ నిపు
డచటికిఁ ద్వరితముగాఁ బోయి నాబాణమునే ముందుగాఁ
దత్తుకరమును వధించెను. పార్థుఁడను దన శరమును విడిచి
చచ్చిదానిని జంపి తనయమ్మననే తద్భూషాంము చచ్చిన
దనుకొని నేనే చంపితిని నాతోఁ గలహించుచు. పిదప
నాతనికిని నాకును యుద్ధము జరుగఁగలదు. అతని రణకౌశలము
చూచుట కత్యాశ్చర్యము కలిగించి నాకు సంతృప్తిని గూర్చు
గలదు. తోడనే మీయువద్రవము తొలగును. భయపడకుఁడు.
అని వారి నోదార్చి తాను కిరాతసృవతివేషముఁ దాల్చి ప్రథమ
గణములను గూడఁ గిరాతరూపములఁ దాల్చునట్లాజ్ఞాపించి
వారిని సైన్యముగఁజేసికొని తాను సేనావతియై మృగరూప్యా
జమున బహులుదేటి ధనంజయుని యాశ్రమసమీపమున కేగి
చెట్లచాటున దాగియుండెను.

లీలాకిరాతాష్టనయధము.

అంతట నొక యడవినుండి యర్జునుని దూరమునకి జీవుజీవుల ను బహువైత్తు కుండెను. అది కరాళదంష్ట్రలు కలిగి భయకరాకారముతోఁ గ్రోధములపుంజమువలె నుండెను. ధలుకుఁ దావరాహమును జూచి తదైక్యమున గవిపెట్టి యపి తన్నుఁ జూపుటకు వచ్చుచున్నదనియు దానిని విధింపక నోయిరచోఁ దలచుచున్న తప్పదనియు నిశ్చయించుకొని తనధర్మమున బాణమెక్కువెట్టి కొట్టటకు సిద్ధపడియుండెను. అంతలో జెట్లవాఱున లీలాకిరాతవేషమున నున్న శంకరుఁడు తన శరముచు విడిచి యాక్రోశమును నేరఁ బఁగూల్చెను. అర్జునుఁడును వాసరు యముననే తన శరంబుచు కూడ నానూకరమునైఁ బ్రయోగించి పెంటనే దానికడకుఁ జోయి తద్దేహమున నాటుకొనియున్న బాణము నూడ బెట్టుకొనెను.

అంతలో లీలాకిరాతని మొద్దకుండి మొక ధరుర్ధకుఁ డగు వనచకుఁ డగుదెంచి పార్థునిఁ గాంచి తపోధనా! నీయాకారము నీశమదయపరాక్రమాదిగుణములకు జెప్పక ను చెప్పుచున్నది. కాని నీకృత్యము వేటుధముగ నున్నది. ఈవరాహమును మాత్రభువు తనబాణమున సుహరించెను ఇది మావస్తువు. దీనిపై బాణముచు నీవెట్లు తీసికొని పోయెవవు? నీకిది ధర్మమా? మీవంటి మహాసీయులే యిట్టి దుష్కార్యములు

సలుపుటకుఁ బూనినచో నింక సామాన్యమానవుల విషయమునఁ జెప్పవలసిన దేమున్నది? కరుని విశేషము నిట్లు దొంగిలించుట యెంత తుచ్ఛకార్యము? ఏకిది లజ్జాకరముగ లేదా? మాత్రభవు దయఁదలఁచి యకాలమృత్యువువలె నీవైఁ బడి నిన్నుఁ జంపుటకు సిద్ధముగ నున్న క్రూరవరాహమును సంహరించి నీప్రాణములు కాపాడినందులకు నీవు చేసిన క్రత్యువకార మిదియో? యాభయంకరమగు వనవరాహమును మాచమూపతిదత్తు నొక్కబాణమున హతము గావించగలవాఁడనన్యఁ డెవ్వఁడు కలఁడు? మాత్రభవు సకలాస్త్రముల నెఱింగినవాఁడు. మహావీరుఁడు. ఇంద్రుని యాజ్ఞ చే నీవసప్రాంతములు రక్షించుచున్నాఁడు. నీ వేకాకివి. అతని శరమృతనికిద్విమైత్రిని సంపాదించుకొనుము. నీకు శ్రేయము కలుగును. అని కలికెను.

అంతట సర్జునుఁడు కలఁతనొందని చిత్తముతో వనచరుఁడా! నీవకులు స్వామిభక్తిపూతములు. నీధర్మము నీవనుష్ఠించితివి సంతసించితివి. నేను పరుల బాణము సవహరించు సంతటి నిర్వీర్యుండను గాను. ఖాండవవనదహనసమయమున ససంఖ్యాకములగు బాణము లితిరుల కొఁగి యుంటివి. దేవతల శరములను సముతము నేను లెక్కించువాడను గాను. ఇంక నొకకిరాతుని బాణమున కేనాసింతువా! యాయడని కుంది యొక్కక్షణములో హతమైనది. మే మిరువురమును

శరములను బ్రహ్మాగించితిమి. అది దెవబాణము మొదలు
జడివదో నిర్ణయించు పెట్టు? నిర్ణయములేక యిది మా వస్తు
వని కలహించుట న్యాయమా?

మఱియొకమాట నిరాయుధుడగు వానిని దయచే
లఁది రక్షింపవచ్చును గాని సాయుధుడనగు నన్ను మీరే
భువు దయచేయకుట వసిహాసాస్పదము. మఱియును మేము
వర్ణాశ్రమాచారరక్షకులము, క్షత్రియవంశజులము. మీరు
మృగహింసాచీనములు. కిరాతకులమువారము. మాభావములకు
మీభావములకు సంతయాత్రమును సూచింపముండదు. ఏయ
గులకును నక్కలకును నట్టి సామ్యశ్రమము కలదో మాకును
మీకును నట్టి సామ్యము కలదు. కావున మనకు మిత్రత్వము
పొసఁగుట గగనకుసుమపద్యశ్రమ. నీ వింతవలకును జరికిన
నిందానాశ్రమములను క్షమించితిని. నామొద్ద నున్న బాణము
ను బరిగ్రహింపనెంచుట విషపర్పశీర్షమున నున్న మనః హ
రింపఁ దలంచుటయని మీ ప్రభువుతోఁ జెప్పము. పొమ్ము అని
గంభీరముగఁ వలికెను.

కిరాతుఁ డావలుకుల కుగ్రుండై నట్టెన రామునకు
సిద్ధముగ నుండుము. అని భీష్మముగఁ జలికి వెడలిపోయెను.
అంతట లీలాకిరాతుడు సైన్యముతో వచ్చి ధనంజయుఁ డా
కెను. వారిరువురకును ఘోరమగు పోరు జరుగుచుండెను.

అంత గొంతకడవున కిరున్నాడు. తన యాద్యనైపుణ్యమంతయు
వ్యర్థమగుచుండట గ్రహించి పూర్వము నేకొనరించిన ఘోర
యాద్యములలో నిదియొకసమరముని నూడఁ దలంచుటకు వీలు
లేదు. దీనియందు రణరంగమాన శిషిలేములగు హయగజాదు
లును దగిలయాయాధిమూలును రథాదులును కల్యలపంఖ్యా
కములుగ నున్నవి. యోధులును స్వల్పసంఖ్యాకులే యైనను
నాశక్తి విజృంభించుటకు బదులు క్రమ క్రమముగ క్షీణించుచు
న్నది. ఈవఁచరాధిపతి పరాక్రమమున మిక్కిలి విజృంభిం
చుచున్నాడు. ఈతని ధరున్నివాదము రోదసీకుహరమును
బ్రద్దలు చేయుచున్నది. ఇతని రణకళలము భీష్మద్రోణాది
మహావీరుల యందైనను గఃపింపలేదు.

అహ! యిట్టి శరలాఘవము మానవమాత్రులయం
దెచ్చటను గనివిని యెఱుఁగను. ఇతఁ డొక కిరాతికులసంజా
తుడని చెప్పవలనువడదు. ఈతని వైఖరి చూడ నాకల్య
దృతముగఁ దోచుచున్నది. అని వితర్కించుకొనుచు ధైర్య
ముతోఁ దానాతనికిఁ దగ్గర యస్త్రయుద్ధముచేయ నారంభి
ంచెను. లీలాకిరాతు డర్జునుని యుద్బాణములను గవచమును
ఖండించెను. అర్జునుఁ డుత్సాహమును విడువక బాహుయోధ
మున నవరిమితిముగఁ బోరఁ దొడంగెను.

—: అర్జునుడు పరములువడసి ద్వైతవనమునకుఁ జేరుట :—

అంతటఁ జరమేశ్వరుడు పార్థుని పరాక్రమమునకు
మెచ్చికొని కిరాత వేషమును విడిచి స్వస్వరూపమునఁ బ్రత్య

క్షమామెను. తోడనే యర్జునుడు శివునకు సాష్టాంగవందన
ముసలించెను. అంతలో గవచును ధనుర్భాణమును
యథా ప్రార్థనాగల దనదేహమున నుడుటను జూచిగొని
పార్థుడు మిగుల విస్మయపడుచుండెను. ఆసమయముననే యం
ద్రాకిదిక్పశులు జయజయభావములతో విమానములనుండి
యచట దిగిరి.

అర్జునుడు భక్త్యతిశయమున హాసమునమోహితుడై కర
మేశ్వరుని బ్రస్తుతిచి నేను ఏమొక సజ్జాముని సరిగిన యువ
చారమును క్షమింపవలయునని నేనుగనెను నుపేశ్వరు
డతనికి భక్తి శక్తులకు మెచ్చుకొని కరమును నొసగును నని యడి
గెను. అర్జునుడు భక్తపదాయణ! శత్రుర్గుణును జయిం
చుటకు సమర్థుడు ; ప్రపంచాన్ని హాకొనంగమని కోరెను.
కరమేశ్వరుడు దత్తకంబాశువరాస్త్రమును ధనుర్దేవము సంత
యు నుపదేశించి యంబర్ధాన నుండెను. దిక్పాలకులను దమ
తనయస్త్రముల ; ర్జునున కుపదేశించి యుగిసి నాశీకర్షించి
యథేచ్ఛం జనిరి. అంతట ; ర్జునుడును దివ్యాస్త్రలాభమును
జూచి దైవైతివనమున కిగి యన్నమును భగ్గిరాజునకు నమ
స్కరించి తన పృతాంతముంతయు నివేదించి యానందరసాభి
వోలలాడించెను.

శి శు పా ల వ థ ము .

మేదిసీమండలమున కలంకారమగు ద్వారకానగరమున నొకనాకనయమందు శ్రీకృష్ణుడు తనభవనమునందు సుఖాసీనుడై యేకాంతంబున లోకక్షేమము నాలోచించుచుండెను. అప్పు డచటికి దేవలోకమునుండి విష్ణుసంక్షీర్ణము చేసికొనుచు వారదమనీంద్రుడు వచ్చెను. శ్రీకృష్ణుడు డామవర్షిని బూజించి స్తోత్రములుచేసి తదాగమనప్రయోజనము నడిగెను.

ఇంద్రసందేశమును వారదుడు శ్రీకృష్ణున కెఱింగించుట.

దేవర్షి, ఉపేంద్రా ! యింద్రుడు నీ కొకసందేశ మంపి నాడు. అది వినుము. పూర్వము హింద్యకళిపుఁ డను రాక్షసేంద్రుడు కలఁడు. అతఁడు శ్రీలోకాధికతులగు దేవతలను బలువికతులపాలుచేసి వారి యైశ్వర్యములను హరించి లోకములను బీడించుచుండెను. అప్పుడు నీవు నరసింహరూపమున నవతరించి యతని నభిమంతుఁ జల్పి చంపితివి. తిరిగి యాదైత్యుడు రాక్షసకులంబున విశ్రవసునకు రావణుఁ డనుపేరుతో జన్మించెను. ఆరావణుడు మూఁడులోకములకును దా నధికతి

కావలయునను దృఢపాశలృకుచే నట్టిశక్తి నొసంగుటరమేశ్వరుని ప్రీత్యర్థము తన తొమ్మిది శిరస్సులను ఛేదించి యథాక్రమమున నగ్నికుండమున హోమము చేసి పదియవ శిరంబునుగూడ నతిసాహసోత్సాహములతో ఖండించుటకు సిద్ధపడియుండెను. అంతలో జంద్రశేఖరుడు వ్రత్యక్షమై యతడు కోరిన విరముల నిచ్చెను.

పిదప రావణుఁ డప్రతిహతశక్తివంతుడై బాహుబలగర్వమునఁ గైలాసగిరి నత్రైను. స్వర్గపురికి వచ్చి మమ్మెల్లర యుద్ధమునఁ బ్రహరించి హినుచక్పర్వతగుహంబుఁ బాఱుదోలెను నందనవనమును బాడుచేసి నుగాంగనలకు జెటవట్టి స్వర్గపురమునకుఁ దీసివదలుఁజుము కలిగించెను. తుభేనుని జయించి శంఖనిధిని పుష్పకవిమానమును దీసికొనిపోయెను. వరుణుని రణమున నోడించి స్వాధీరునిఁ జేసికొనెను. యమధర్మరాజును భంగపఱచి తలయెత్తకుండఁ జేసెను. నూర్వూని భయపెట్టి గ్రీవ్మఱుతువునందు నయితము తైక్ష్యము వహింపకుండఁ జేసెను. చంద్రునిఁ బీడించి సకలరాత్రులందును దన లంగానగరమును బ్రకాశింపఁజేయునట్లు శాసించెను. అగ్నిని వాయువును దనతేజోవిశేషమున గడగడలాడించి తనకు సేవకులనుగ నొనఁచుకొనెను. వీరువారని యెవ్వనేల? లోకత్రయమును బీడించి స్వవశముగఁ జేసికొనెను.

తుదకు శ్రీరుక్మాంజయగు నీవు శ్రీరామావతార
మైన నుండ నీభార్యయగు జానకిని గూడ నవహరించెను. నీ
వన్నెడు సమద్రమునకు సేతువుగట్టి లంకాపురి కరిగి సమూ-
లముగ నారావణాసుకుని సంహరించితివి. ఆరావణుఁ డిప్పుడు
కలుఁడు వేమాతరమును చాల్చినట్లు శిశుపాలచామమునఁ దిరిగి
జనియించెను. శిశుపాలుఁడు బాల్యమున నాలుగుబాహువు
లును మూఁడు నేత్రములును గలిగియుండెను. అతనికి యశావ-
సుంకురించినతోడనే యా యధికావయవియు లంతరించెను.
అతఁ డిక్కు డన్నిలోకములను జయించి వానిని దననిగ్రహము
గ్రహములకుఁ బాత్రములుగఁ జేసికొని పూర్వజన్మములందు
వలె నాచురభావమున మిక్కిలి బాధించుచున్నాఁడు. పత్నిత-
యగు నతఁ జన్మాంతరములందును దన భర్తకే కలిసికొను
నట్లు పూర్వజన్మవాసనాబలము భవాంతరములందును జీవుని
విడువకుండుట సరాజము. అతని దుష్టత్వము వర్జింప నలవి
కాదు. నీ కతని విషయము తెలియనిది కాదు. ప్రపంచమును
దుష్టలాక్రమించి పీడించుచున్నపుడు పితృంధరుండవగు నీకు
గుప్తశిక్షణమును శిష్టరక్షణమును నవశ్యానుష్ఠేయములు. అం-
ధకారము లాకసము నాక్రమించి మలీమసముగఁ జేసినపుడు
భాస్కరుఁ డాచీకట్లను భేదించనిచో నన్యుఁ డెవ్వఁ డాకార్యము
నిర్వహింపగలఁడు ?

కావున దేవా ! నీవాశిశుపాలుని సంహరించి లోకము
లను రక్షింపవలయును అని వలికెను. శ్రీకృష్ణుఁడు తద్వచన

ములకట్టే యని యంగీకరించెను. బ్రహ్మసూనుడు దేవకా
ర్యము నెఱవేర్చికొని నభోమార్గమున యభేచ్ఛం జనియెను.
గోవిందుడు చైద్యునిమీఁదికి దండయాత్ర నటపుట కాశో
చింతఁ దొడఁగెను. అంతలో నింద్రవ్రహ్మగరమున ధర్మరాజు
రాజసూయయాగము చేయఁబోవుచున్నాడు. శ్రీఘ్నముఁ
రావలయును. అని వాసుదేవున కావ్యవసము వచ్చెను.

— శ్రీకృష్ణుడు ఉద్ధవబలిరాములతో నలోచించుట. —

అవ్వడు శ్రీకృష్ణుడు ఉద్ధవబలిరాములతో రహస్యా
లోచనభవనమున కరిగి వారిం గాంచి నయ్యలారా ! వార
దమాని శిశుపాలుడు లోకముల కొనర్చెడి మహావరాధము
లను వివరించి యతని రూపు మావలయునని వాసవసందే
శముగ నా కాశ్చాపించెను. నేనందుల కంగీకరించితిని. చైద్యుఁ
డింకను బ్రాణములతో నుండినచో లోకములు నిలువఁ జాల
వు. లోకరక్షణము మనకవశ్యాచరణీయము. ఇది యిట్లుండే
యధిష్ఠితుడు రాజసూయయాగము చేయఁబోవుచున్నాడే
నియు వెంటనే నన్ను రమ్మనియు వార వచ్చినది. ఇవ్వడు
యాగమున కరుగుట యుక్తమా ? దండయాత్ర కేగుట యు
క్తమా ? యీరెంటిలో నేకార్యమున కావశ్యకత కలదో
తోచక సంశయాత్మకమనస్కుడనై యుంటిని.

ధర్మరాజు జయశీలులగు తమ్ముల సాహాయ్యముతో
 ఖరలమహీశతులను సామంతరాజులుగఁ జేసికొనెను. నేను
 లేకపోయినను బ్రస్తుతయాగము నతఁడు చక్కఁగ నెఱవేర్చి
 కొనఁగలఁడు. శత్రువుగాని రోగముగాని యభివృద్ధిచెందుచు
 న్నున్నఁ డెంతమాత్రము నుపేక్షింపరాదు. నాకొక్కని కవకా
 రము కలిగినచో నది సహింపవచ్చును గాని యనుక్షణమును
 లోకములకు మహోపద్రవములను దెచ్చిపెట్టు వరమదుర్మార్గా
 యని నొక్కముహూర్త కాలమైనను బ్రాణములతో నిలువ
 నిచ్చుట యుక్తము కాదనియఁ బ్రకృతియు దండమాత్రయే
 ముఖ్యకార్యమనియు నాకొక యూహ పొడమినది. దీనిలో
 నయకాస్త్రవిదులగు మీయభిప్రాయము లేవియో తెలిపి సం
 శయవిచ్ఛేదమును జేయుఁడు. అవి యడిగెను.

—• బలరాముని యభిప్రాయము —

అంతట బలరాముఁడు కృష్ణా ! శిశుపాలుఁడు మొదట
 శండియు మనకు శత్రువర్గములోని వాఁడు. నీవు సరకాసురు
 ని వధించుట కరిగినప్పుడు ద్వారకాపురమును ముట్టడించి
 పారులనందఱను బీడించెను. దుక్కిణిని వారించుటకు యత్నిం
 గెను. మఱియు నన్నియో యవకారము లొనరించెను. అతఁ
 డిప్పుటికిని ద్రోహబుద్ధితో నున్నాఁడు. రోషకలుషితుఁ డగు
 శత్రువుతో విరోధించియు నన్నిరుదాసీనులై యందురో వారు

గడ్డిపొదయం దగ్నిని క్రజ్వలించఁ జేసి దానియొద్ద గాలి
 కెదురుగఁ బయిడి నిద్రించువారని చెప్ప నొప్పును. బుద్ధిమం
 తుఁడు ద్విగుణీకృతోత్సాహముతో నరివర్గములఁ జెందాడు
 చుండవలయు. నీతివిదుఁడు సర్వదా తన యభివృద్ధికిఁ బాటు
 వడుచు శత్రువును హీనస్థితిలో నుంచుటకు యత్నించుచుండ
 వలయు. నీతిపుడు దండయాత్ర సలుపుటకుఁ దగిన వరిస్థితుల
 న్నియు సిద్ధముగ నున్నవి. ఇత నాలపించినచో మనమంత్ర
 రహస్యము దాఁగనేరదు. దాన యువ్వవాటిల్లదగదు. కా
 వున శీఘ్రముగ దండయాత్ర కేగుటయే శ్రేయముని నామత
 ము అని వచించెను.

— ఉద్ధవుని యభిప్రాయము —

అంతట సుద్ధవుఁడు జనార్దనా ! కేవలోత్సాహముకల
 వార లల్పకార్యమును సాధించుటకు బహుప్రయాసముల
 పాలగుదురు. క్రజ్జకలవారు గొప్పకార్యము లారంభించియు
 ములభముగ సిద్ధి ఒడయఁగలరు. నయజ్జల మంత్రోత్సా
 హశక్తులను రెంటిని సమానముగ వార్జించి యేకార్యము నేని
 విమర్శించి యాచరింతురు. కాని త్వరపడరు. సమరమున సా
 మాన్యకార్యముకాదు. జయోజయముల నిర్ణయించుట బహు
 కష్టసాధ్యముగు వని. అన్నిటిలో, గాలవరిపాకమున కెదురు
 చూచుచుండుట క్రథమకర్తవ్యము. నీ విపుడు తలనని తలం

పుగం జైద్యునిరూఢికి దాడి వెళుట ముచికార్యము కాదు. అతం దేశానియని తలంపవలయు. అనేకరోగముల సమష్టిరూపమగు క్షయరోగము వగిది సత్యం. దనేక దుష్టభూపాలర సమష్టిరూపమని గ్రహింపవలయు. అతనికిఁ గాలయవన శాల్య రుక్మ ద్రుమ బాణాది క్షోణీపాలారు ముఖ్యముగ సహాయభూతులగుదురు. అతఁడు జగదేకవీరుఁడని ప్రసిద్ధి వడసినవాఁడు.

కావున నీవిపుల సగలసన్నాహము లొసరించుకొని యుధిష్ఠిరుని రాజసూయమున కరుగుము. అచ్చటికి రాజమండలమంతయును రాగలదు. దానిలో మనకనుకూల రధికసంఖ్యాకు లుందురు ధర్మరాజు భక్తివిశేషమున ముందుగ నిన్నుఁ బూజింపఁగలడు. అప్పుడు నీప్రతివత్సులగు శిశుపాలాదు లేకీధవించి నీయందలి మాత్స్యమున గలహింతురు. అంతట మీబంధువులును నీమిత్రులును నీవత్తు మవలంబింతురు అరివర్గములోఁ గూడ సమయానుకూలముగఁ గొందఁ బదాసీనులుగ నుండురు. అప్పుడు శత్రువత్తుము బలహీన మగును. నీవంతట శిశుపాలుని సుతథముగఁ దెగటార్పఁ గలవు. ఇది నాయభిప్రాయ ముగలికెను.

— శ్రీకృష్ణుఁడు రాజసూయమున కరుగుట. —

అంతటఁ గృష్ణుఁడు వారిరువురమభిప్రాయములు విని కుతస్మిన్ముడఁగ నుద్ధవుని యాలోచన గ్రాహ్యమని నిర్ణయించి

కొనివారల యనుమతింబడసి ఛత్రచామరాదిరాజచిహ్నములు
 ధరించి రథారూఢుడై బంధుమిత్ర సేనావరముతోఁ
 బ్రయాణమై పోవుచుండెను. మార్గమధ్యమునఁ బుష్పలతా
 వల్లవపాదపముల శోభావిశేషములచే మనోహరమగు రైవతక
 మహీధరమునందు విడిసి యాదిన మచటఁ గడపి రెండవదినమునఁ
 దిరిగి బడులుడేటి యమునానదిని దాటి యింద్రక్రస్థనగర
 సమీపమునకుఁ జేరెను. ధర్మరాజు వరివారముతో నెగుఁచేగి
 శ్రీకృష్ణునిఁ దోడ్కొని వచ్చి సభాభవనమున నాసనోపవిష్టునిఁ
 గావించెను. అచ్చట వేదఘోషములు గావించుచుండెడి బ్రాహ్మ
 ణోత్తములను దండ్రక్రియాచణులగు ఋత్విజులను ధర్మకార్య
 నిరతులగు మహీపాలురను గనంగొని శ్రీకృష్ణుడు మిగుల
 నానందించుచుండెను.

ధర్మరాజు శ్రీకృష్ణున కగ్రహాజ చేయుట.

అప్పుడు ధర్మరాజు శ్రీకృష్ణునిఁ గాంచి దోసిలోగ్గి
 జేనా ! కృషీవలుఁడు ధార్యరాశిని సిద్ధము చేసికొని వాయువున
 కడుదు చూచుచుండునట్లు నేను యజ్ఞమునకుఁ గావలసిన వస్తు
 భాలమునంతయు సమకూర్చుకొని నీరాకకుఁ బ్రతీక్షించుచు
 టిని, నీవు తేనిచో నీకార్యము నర్వహించుటెట్లు? నీయచగ్ర
 హంబుననే లోకములకు మేలుకలుగవలయును. జగద్రక్షకుండ
 నగు నీయాగమమున నాయధ్వర మవిఘ్నముగ నుండువేని

గలదు. దివాకరుఁడు దుదయించిన పిదపఁ బగటికిఁ గలిగెడి ప్రకాశమును దొలఁగించుట కెవ్వనితరము? మహానుభావా! సీయాజ్ఞయైనచోఁ గార్యక్రమ మారంభించెదను అని విన్నవించెను. వాసుదేవుఁడు ధర్మజుని భక్తితాత్పర్యములకు సంతసించి బావా! నీపూర్వపుణ్యమున నీకు మేలు కలుగఁగలదు. విఘ్న కారికు లున్నచో వారికంతములను చేచ్చింప నాచక్రము సిద్ధముగ నున్నది. నీవవసకార్యమును నీవు నిర్విచారముగ నెఱవేర్చి కొనుము అనివలికెను.

అంతట ధర్మరాజు ఋత్విజుల సాహాయ్యమున నధ్వర కర్మ మారంభించి దానహోమయజ్ఞనామలు నెఱవేర్చి భీష్మునిఁ జూచి తాతా! యింక ధర్మశాస్త్రాచారముగ నర్హము నీమ వలయును. తదర్హమున కీసభలో నవ్వ రద్దులో నిర్ణయించి చెప్పము. అనియడిగెను. గాంగేయుఁడు, ధర్మజు! స్నాతకుఁడు, పిత, ఇష్టబంధువు, ఋత్విజుఁడు, అల్లుఁడు, మేదిసీవతి, వీరాఱు గురును బూజార్హులు. వీరందఱీసదమ్యులలోనే కలరు. వీరిగే ప్రత్యేకముగఁగూడ నర్పించవచ్చును. లేక గుఱోత్తరుఁడగువాని నొక్కనినే యారాధింపవచ్చునని కూడ శాస్త్రునిధి కలదు. ఈ విధియే విశేషనిధి. కావున నందఱుగో గుణాధ్యుడగు శ్రీకృష్ణుని మొదట నర్పించుట యుక్తమని నామభిప్రాయము.

శ్రీకృష్ణుఁడు మానవనూత్రుఁడని తలంపకుము. కరమా త్మాంశభూత మగుకళ యని గ్రహింపుము. రామభార్గవ సృశం

హ నామన వరాహ దత్తాత్రేయాది బహువిధరూపముల నవత
రించి జగంబులఁ ద్రోవిన మహాచుభావుఁ డితఁడే. యోశక్యమ
లకు ధ్యేయమగు వస్తు వితఁడే యిప్పుడు సృష్టికర్తయగు నుర
జ్యేష్ఠుని ప్రార్థనవలన దుష్టసంహారము లీలామానుషవిగ్ర
హుడై వసుదేవరూపముననున్న కశ్యపున కాశ్మణుడైన
శ్రీమహావిష్ణు వితఁడే. ఇట్లు భగవంతుని సమక్షమునఁ గ్రతు
మొనరించెడి మహాభాగ్యము నీకుఁ దటస్థించినది. నీవు ధన్యా
త్ముడవు. నీపూర్వపుణ్యము ముదిది అరుటయు ధర్మరాజు
తద్వాక్యామృతముఁద్రోసి యా గండ నశాపాపమునఁ బారవ
శ్యము చెంది నిమిలితలోచనుడై కొంతతడవునకు నేత్రములు
తెరిచి యర్హుడవ్వయ్యులతో శ్రీకృష్ణునిఁ బూజించెను.

శిశుపాలుని క్రోధవచనములు.

అంతట యనునందచునకు సహజవైరి యగు శిశుపా
లుఁడు మండినడి లేచి ధర్మజునిఁ గ్రోధదృష్టుతోఁ జూచుచుఁ
గొంతేయా! యీ నరహానిభలో చుత్తమక్షత్రియు లగునిందలు
మహారాజులు హుతాశనులచందమున నగ్రహుజ కర్తులై
వెలుంగుమండ నభిషేకాది రాజదిక్ష్ణములకు దూరుడై శుభ
కము వగిది హీనుడగు నీలోపాలన కేర యగ్రహుజ కాని
చిత్తివి? నే నవశ్యమూహపని యూహఁ జూచియొక ముఖంబు
నీనశ్యసూధత యిమ్మేరా? అధర్మవరుడవగు నీ కీధర్మరాజు

నాను ముష్టిఫలముల నిచ్చు భౌమవాసరమునకు మంగళవార
నానుము వంటిదని స్పష్టపడినది ఈమహారాజులనందఱు నాహ్వ
నించుట యిట్లవమానము సలుపుటకా ? చాలుఁ జాలుఁ అని
కలికి భీష్మునిఁ గాంచి గాంగేయ ! తలయంతయు నెఱసి
శృంగారవయ్యును నీవు గూడ యుక్తాయుక్తవివేకశూన్యుడవై
నీచుఁ డగుగోపాలునిఁ బెద్దగఁ జేసి వదివలె స్తోత్రపాఠములు
చేసి నీ నీచగుణమును జయలుకఱిచితివి. అని యధిక్షేపించి
కృష్ణుని క్రక్కఱుఁ దిరిగి యాదవా ! నీ యర్హత నీ వెఱుంగక
యిచ్చినంతన చాలుదునని ముందుగఁ బూజలందుకొంటివి. నీ
యోగ్యతను దెల్పదను వినుము.

మధుమక్షేతను జంపి మధుసూదనుఁ డనుపేరుపెట్టుకొని
మధుడను మహాచరుని సంహరించినట్లు డంబములు చెప్పకొను
చున్నావు. జరాసంధునివలనఁ బదునెనిమిదివర్యాయములు
పరాభవము నందిన కుండవు. శత్రుభయమున నినుకచక్ర మొ
కటి చేయించుకొని నేను చక్రధరుడను, భగవంతుడను, అని
క్రజలను మోసగించుచున్నావు. కంసభూపాలునియొద్ద గోవు
లను గాచుచుండి యతిని సంహరించిన స్వామి ద్రోహివి. వృషభ
రూపము దాల్చిన యుష్మడను రాక్షసుని వధించి గోహత్యను
చేసిన మహాపాతకుడవు. నీ వెట్లు పూజార్హుడవైతివి ? అని
నిర్భయముగఁ బలికి సభాసభులగు భూకతులను గాంచి మహా
మండలాధికతులారా ! సేనాములు వలె మీరందఱు చూచు

చుండ నీకుంతిపుత్రిఁ దడవినక్కవంటి యాదప్రతిఁ బూజించెను,
ఇది మీ కందఱకును గొప్ప యవమానము. అని గంభీరముగ
భాషించి తన మిత్రులగు నరకాత్మజులతోఁ గలిసి కృష్ణునిఁ
జరిహసించుచుఁ బట్టలు గొట్టుచు నట్టహాసము చేయు
చుండెను.

భీష్ముని భాషణము

అంతట భీష్ముడు చైద్యుడు చేసిన శ్రీకృష్ణునిందకుఁ
గ్రుద్ధుడై కన్నులెఱ్ఱచేసి సదస్సులను గాంచి మేఘగంభీరధ్వ
నితో మహారాజులారా! నేనిప్పు డీమహాసభలోఁ జేయించిన
శ్రీకృష్ణార్చనము నవ్వరు సహింకుజాలరో వారి శిరంబులందు
నాపాదము పెట్టెదను పౌరుషవంతులై నచో ధనుస్సుల నెక్కు
వెట్టి రణరంగమునకు దిగవలయును. అని పలికెను.

శిశుపాలాదులు సభనుండి లేచిపోవుట

చేదిభూకతిమిత్రు లగు బాణుడు, ద్రుముడు, నర
కాత్మజుడు, ఉత్తమాజనుడు, దంతవక్త్రుడు, రుక్మి, సుబ
లుడు, ఆహుకి, కాలయవనుడు, వసుడు, మున్నుగాఁ గల
క్షోణీనాథులు భీష్ముని పరుషవచనములకు మహారోషము కలిగి
కన్నులెఱ్ఱచేసి మంత్రబద్ధములగు భుజంగముల కైవడి బుసఁ
గొట్టఁ గొడంగిరి. శిశుపాలుఁ దాభూమిశులఁ జూచి రెట్టించిన

రోషంబున సురానుడులను సయితము వరాధవింకఁ జాలిన
మీరింకను నూరకుందురేల? లేండు. రండు. వీరందఱు చూచు
చుండఁగ నిప్పుడే యీకృష్ణునిఁ దెగటార్తును చూడుఁడు. అని
శతనముగఁ బలికి సభలోనుండి తిప్పున వెడలిపోయెను. అతని
మిత్రులగు భూపాలురందఱును దిగ్గులలేచి వాని వెనువెంటనే
యరిగిరి.

శకుపాలునిదూత శ్రీకృష్ణునకు సందేశముతెలుపుట

శిశుపాలుఁడు మిత్రులతోఁ గూడి తన శిబిరమునకుఁ
జేరి నై న్యములకు యుద్ధమునకు సిద్ధకఱుచుకొని మేధావి
యగు నొక దూతను కృష్ణునియొద్దకుఁ బంపెను. అతఁడు
వాసుదేవుని సభ కరిగి వైకి శిశుపాలునితో సంధిచేసికొను
మను సర్థమువచ్చునట్లును లోకల యుద్ధమునకు సిద్ధపడుమని
తిరక్కారపూర్వక మగుసర్థము వచ్చునట్లును శ్లేషవాక్యములు
కలికెను అప్పుడు కృష్ణప్రేరితుడై సాత్యకి వారాహరా!
యింక నీశ్లేషక్తులు కట్టివెట్టుము. నీశుభిప్రాయము తెలిసినది.
మాయన్న మీ శిశుపాలుని శతావరాధయులను త్సమించదనని
శవధము చేసియుండెను. నేటితో నామ్రతిన పూర్తియైనది.
ఇంక నతఁ డొక్క యవరాధ మొనరించినచో వానిని సంహ
రించుటకు శ్రీకృష్ణుఁడు సిద్ధముగ నున్నాఁడు. ఈవార్త దృఢ
ముగ నీవ్రభువుతోఁ జెప్పుము పొమ్ము. అని నుడివెను. పిదప

మాతయు భయమును విడిచి చైతన్యని పరాక్రమమును వర్ణించి
మావ్రభువు మిమ్ములను రణరంగమున వధించుటకు సిద్ధపడి
యొండెను. మీరును యుద్ధసన్నద్ధులుగ నొండడు. అని స్పష్ట
ముగఁ జెప్పి వెడలిపోయెను.

— శ్రీకృష్ణ శిశుపాల యుద్ధము —

అంతట శ్రీకృష్ణవక్షావలంబులగు గడుఁడు, బలభద్రుఁ
డు, ఉల్కుకుఁడు, యథాశిత్తు, శిని, శారణుఁడు, విదూరథుఁ
డు, నిషధుఁడు, సుధన్వుఁడు, వ్రద్యుమ్నుఁడు, కృథుఁడు,
అకూరుఁడు, వ్రసేపశిత్తు, ఉద్ధవుఁడు మొదలగు మహాయో
ధులు సైన్యముల నాయత్రవఱచుకొని వివిధాముదములను
ధరించి భూనభోంతరాళములు మాఱుమ్రోగునట్లు యుద్ధ
దుందుభులు మ్రోగించిరి. శ్రీకృష్ణుఁడు శార్ఙ్గచక్రాద్యాయుధ
ములనుధరించి సేనాపతివారముచు వెంటబెట్టుకొని శత్రువులఁ
బరిమార్చుటకుఁ బోవుచుండెను. అంతలో శిశుపాలుఁడు తన
బలములతోఁగూడి రణదుందుభులు మ్రోగించుచు శ్రీకృష్ణుని
జలములను దాఁకెను. ఉభయజలంబులలో నేనుంగు నేనుంగు
ను వదాతిని బదాతియు నాశ్వికుని నాశ్వికుఁడును రథికుని
రథికుఁడును దలబడి ఘోరముగ భయంకరమగు తుములయుద్ధ
ము చేయఁదొడంగిరి. అప్పుడు శ్రీకృష్ణశిశుపాలురు పరస్పరము
నతినిష్ఠులమగు సత్ప్రయుద్ధము చేయఁజొచ్చిరి. అంతఁ జైత్ర్య

ఈ మున్నుందుగ ననేకమహాస్త్రములను బ్రయోగించెను. వా
నుదేవుఁ డాయస్త్రముల నన్నింటిని దన ప్రత్యస్త్రములతో
సంహరించెను.

— శ్రీకృష్ణుఁడు శిశుపాలుని సంహరించటము —

అంతటఁ జేదివతి చేయునది లేక యమర్షాతిరేకమున
గోవిందుని నిందింపఁ దొడంగెను. శిశుపాలుఁ డట్లు నిందావా
క్యములు పలుకుచుండఁగనే శ్రీకృష్ణుఁడు తన చక్రముచే
నాతనికంఠమును ఛేదించెను. తోడనే శిశుపాలుని దేహము
నుండి యొక దివ్యతేజస్సు పైకి వచ్చి శ్రీకృష్ణుని దేహములో
బ్రవేశించెను. అర్హు డాకసమునుండి దేవతలు జయజయ ధ్వను
లుచేయుచుఁ బుష్పవర్షమును గురియించిరి.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

—

